

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 75 – 2024

1–4

SUMAR

EDITORIAL

SCIVA 75 5

STUDII

DRAGOȘ MĂNDESCU, Datări radiocarbon pentru necropola din prima epocă a fierului de la Ferigile (jud. Vâlcea)..... 7
ADRIANA GAȘPAR, Arheologie în suburbiile Timișoarei otomane (secolele XVI–XVII)..... 37
GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU, Certitudini și lucruri care nici măcar nu sunt neadevărate: persistența reprezentărilor naționaliste în cercetarea arheologică..... 77

NOTE ȘI DISCUȚII

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, DRAGOȘ MĂNDESCU, IOAN-ANDI PIȚIGOI, DRAGOȘ-ALEXANDRU MIREA, Piese de metal preistorice recent descoperite în nord-vestul Munteniei (jud. Argeș) 113
ANCA-DIANA POPESCU, ALIN FRÎNCULEASA, Toporul de la Bordenii Mari (jud. Prahova) și câteva precizări de natură tehnologică..... 135
RADU BĂJENARU, TUDOR TURIAN, *VARIA METALURGICA* (IV). Despre un topor cu gaură de înmănușare transversală de tip estic din „România” 149
FLORINA PANAIT-BÎRZESCU, Piese de mobilier din marmură și calcar de la Histria (II). Suporturi cu decor zoomorf..... 159
ADRIAN BĂTRÎNA, Câteva observații pe marginea unor cercetări arheologice mai vechi și mai noi de la Mănăstirea Bistrița (jud. Neamț) 189

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, FLORIAN MATEI-POPESCU, Cronica epigrafică a României (XLIII, 2023) 229

SCIVA, tomul 75, nr. 1–4, București, 2024, p. 1–426

LIANA OȚA, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”	303
<i>TEZE DE DOCTORAT</i>	
IOAN FEDOR PASCU, Arheologia peisajului în spațiul Sighișoarei medievale	371
SILVIU ILIUȚĂ, Ciacova otomană în lumina cercetărilor arheologice.....	381
<i>IN MEMORIAM</i>	
Valentin Mircea Dumitrașcu (<i>Gabriel Vasile</i>).....	387
Virgil Mihailescu-Bîrliba (<i>Theodor Isvoranu</i>).....	399
Eugen Nicolae (<i>Adrian Ioniță</i>).....	403
<i>RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE</i>	
Ádám Bollók, <i>A Century of Gold. The Rise and Glory of the Avar Khaganate in the Carpathian Basin</i> , Hereditas Archaeologicae Hungariae, Archaeolingua, Budapesta, 2021, 166 p. (<i>Erwin Gáll</i>)	405
Gheorghe Matei, Elena Rența, <i>Necropola medievală timpurie de la Platonești, județul Ialomița (sec. VIII–X)</i> , Muzeul Județean Ialomița. Seria Situri arheologice VIII, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 282 p. text, 55 pl., 102 fig. (<i>Oana Damian</i>).....	411
Ion Ursu, <i>Populațiile turanice din spațiul est-carpatic în secolele X–XIV</i> (Seria Istorie și Documente Necunoscute, Monografii 7), Editura Pontos, Chișinău, 2022, 390 p.; 257 p. text; 28 tab.; 8 diagrame și grafice; 68 fig. (<i>Adrian Ioniță</i>).....	414
<i>ABREVIERI</i>	423

ÉTUDES ET RECHERCHES
D'HISTOIRE ANCIENNE
ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 75 – 2024

1–4

SOMMAIRE

ÉDITORIAL

SCIVA 75	5
----------------	---

ÉTUDES

DRAGOȘ MĂNDESCU, Radiocarbon datings for the Early Iron Age necropolis from Ferigile (Vâlcea County).....	7
ADRIANA GAȘPAR, Archaeology in the suburbs of Ottoman Timișoara (16 th – 17 th centuries)	37
GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU, Certitudes and things that are not even false: the persistence of nationalist representations in archaeological research	77

NOTES ET DISCUSSIONS

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, DRAGOȘ MĂNDESCU, IOAN-ANDI PIȚIGOI, DRAGOȘ-ALEXANDRU MIREA, Prehistoric metal artefacts recently discovered in North-Western Wallachia (Argeș County).....	113
ANCA-DIANA POPESCU, ALIN FRÎNCULEASA, The shaft-hole axe from Bordenii Mari (Prahova County) and some technological details	135
RADU BĂJENARU, TUDOR TURIAN, <i>VARIA METALURGICA</i> (IV). A shaft-hole axe of eastern type found in “Romania”.....	149
FLORINA PANAIT-BÎRZESCU, Marble and limestone furniture from Histria (II). Supports with zoomorphic decoration.....	159
ADRIAN BĂTRÎNA, Observations on older and newer research from Bistrița monastery (Neamț County).....	189

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, FLORIAN MATEI-POPESCU, Chronique épigraphique de la Roumanie (XLIII, 2023).....	229
--	-----

SCIVA, tomul 75, nr. 1–4, București, 2024, p. 1–426

LIANA OȚA, Session annuelle de communications scientifiques de l'Institut d'Archéologie « Vasile Pârvan »	303
<i>THÈSES DE DOCTORAT</i>	
IOAN FEDOR PASCU, Landscape archaeology in medieval Sighișoara.....	371
SILVIU ILIUȚĂ, Ottoman Ciacova in the light of archaeological research	381
<i>IN MEMORIAM</i>	
Valentin Mircea Dumitrașcu (<i>Gabriel Vasile</i>).....	387
Virgil Mihailescu-Bîrliba (<i>Theodor Isvoranu</i>).....	399
Eugen Nicolae (<i>Adrian Ioniță</i>).....	403
<i>COMPTEs RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES</i>	
Ádám Bollók, <i>A Century of Gold. The Rise and Glory of the Avar Khaganate in the Carpathian Basin</i> , Hereditas Archaeologicae Hungariae, Archaeolingua, Budapest, 2021, 166 p. (<i>Erwin Gáll</i>)	405
Gheorghe Matei, Elena Rența, <i>Necropola medievală timpurie de la Platonești, județul Ialomița (sec. VIII–X)</i> , Muzeul Județean Ialomița. Seria Situri arheologice VIII, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 282 p. text, 55 pl., 102 fig. (<i>Oana Damian</i>).....	411
Ion Ursu, <i>Populațiile turanice din spațiul est-carpatic în secolele X–XIV</i> (Seria Istorie și Documente Necunoscute, Monografii 7), Editura Pontos, Chișinău, 2022, 390 p.; 257 p. text; 28 tab.; 8 diagrame și grafice; 68 fig. (<i>Adrian Ioniță</i>).....	414
<i>ABRÉVIATIONS</i>	423

CERTITUDINI ȘI LUCRURI CARE NICI MĂCAR NU SUNT NEADEVĂRATE: PERSISTENȚA REPREZENTĂRILOR NAȚIONALISTE ÎN CERCETAREA ARHEOLOGICĂ*

GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU**

Motto:

When everything changes, from the small and immediate to the vast and abstract – the object of study, the world immediately around it, the student, the world immediately around him, and the wider world around them both – there seems to be no place to stand so as to locate just what has altered and how¹.

Rezumat: Arheologii care cred că înțeleg fenomenele etnice fără să recurgă la științele sociale se întemeiază pe certitudinile din cunoașterea obișnuită, dominată de reprezentări naționaliste, care persistă chiar și în gândirea multora dintre cei care încearcă să afle ce știu antropologii și sociologii despre aceste fenomene, pentru că sunt atenți doar la ce cred că au nevoie, adică la definiții sau concepte. Aceasta reduce drastic impactul științelor sociale asupra cercetării arheologice și îl anulează atunci când este vorba despre lucruri care nici măcar nu sunt neadevărate, menite doar să sporescă autoritatea celor care le folosesc. Investigațiile făcute cu asemenea scopuri nu au cum să ducă la o cunoaștere care să situeze fenomenele etnice în contextul unor cercetări foarte diferite de cele ale majorității arheologilor, în care realitatea socială poate fi văzută ca fiind relațională și procesuală, nu alcătuită din entități durabile definite prin trăsături esențiale.

Cuvinte-cheie: fenomene etnice, arheologie cultural-istorică, cunoaștere obișnuită, *bullshit*, reflexivitate, ruptură epistemică

Știm cu toții ce sunt etniile și despre ce este vorba atunci când realități sociale sunt desemnate ca fiind etnice, pentru că „etnic” este des folosit în sistemul de învățământ și în discursul public, ceea ce face ca înțelesul lui să pară evident. De multe ori „etnic” este folosit ca sinonim pentru „național”, pentru că cei doi termeni desemnează cam același lucru: o asociere stabilă între oameni, întemeiată pe o cultură comună, care produce coeziune socială. De obicei, prin „etnie” se înțelege un fel de națiune căreia îi lipsește câte ceva, mai ales un stat, iar sensurile pe care le are noțiunea sunt derivate din ceea ce este imaginat ca națiune. În cercetare, reprezentările

* O primă versiune – de mici dimensiuni – a acestui articol a fost publicată în limba engleză (Niculescu 2023).

** Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: alec_niculescu@yahoo.com.

¹ Geertz 1995, p. 2.

acumulate din surse și în condiții care nu sunt examinate, prezente în cunoașterea obișnuită datorită autorității celor care le folosesc, pretinzând că este vorba despre certitudini, constituie un obstacol redutabil.

De aceea, trebuie să punem la îndoială asemenea reprezentări și să pornim investigația de la particularitățile și efectele lor, nu de la ce am fost învățați să credem că le generează. Lucrul cel mai important este afirmarea existenței unor distincții între oameni, distincții materializate prin folosirea unor nume (etnonime)², despre care deseori se crede să indică lucrul cel mai important de știut despre o ființă umană: apartenența la un grup etnic. Aceste distincții sunt operate de agenți diferiți, cu mijloace diferite, în condiții diferite, cu scopuri similare: instaurarea unei realități în care ce gândesc și ce fac oamenii să fie înțeles ca decurgând din identitățile lor, identități invocate de către cei care sunt în măsură să o facă pentru a le influența gândirea și acțiunea.

În reprezentările dominante în cunoașterea obișnuită, lumea este împărțită în grupuri de oameni (națiuni, etnii sau popoare) care seamănă între ei mult mai mult decât cu cei din alte grupuri.

De aceea, noțiunea de „grup etnic”³ este de evitat: ea sugerează atât existența unor trăsături stabile, prezente în același fel la toți cei care ar face parte din el, cât și o stare de continuă mobilizare pentru apărarea valorilor comune. „Etnicitate” sugerează același lucru, așa cum arată definirea termenului în *Oxford English Dictionary* ca desemnând „ethnic character or peculiarity”⁴.

Este preferabil să vorbim despre „fenomene etnice”. Această noțiune alătură doi termeni care nu se împacă, păstrează distanța dintre ceea ce se poate observa (fenomen)⁵ și lucrurile imaginate despre el (etnic) și lasă deschisă investigația, care poate duce fie la confirmarea utilității noțiunilor deja existente, fie la abandonarea lor sau chiar la constatarea că la originea fenomenelor etnice se află alte realități, care nu pot fi studiate așa cum se cuvine din perspectiva efectelor pe care le-ar avea identitățile etnice⁶.

² Un fizician a vorbit de mai multe ori despre diferența dintre cunoașterea unui nume, a unui termen care desemnează ceva din realitate și realitate: „You can know the name of a bird in all the languages of the world, but when you’re finished, you’ll know absolutely nothing whatever about the bird. You’ll only know about humans in different places, and what they call the bird. So let’s look at the bird and see what it’s doing — that’s what counts” (Feynman 2015, p. 68).

³ Vezi Brubaker 2002, p. 164, despre „groupism”: „the tendency to treat ethnic groups, nations and races as substantial entities to which interests and agency can be attributed”.

⁴ Fortier 1994, p. 214, unde se află și definiția oferită de același dicționar pentru „ethnic”: „pertaining to or having common racial, cultural, religious, or linguistic characteristics”.

⁵ O definiție: „a fact or an event in nature or society, especially one that is not fully understood” (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/phenomenon>; 18 iun. 2024). Vezi și Feynman 2015, p. 126: „There’s so much distance between the fundamental rules and the final phenomena that it’s unbelievable that the final variety of phenomena can come from such a steady operation of simple rules”.

⁶ Brubaker 2002, p. 186: „...by raising questions about the *unit* of analysis—the ethnic group—we may end up questioning the *domain* of analysis: ethnicity itself.” Vezi și Glick Schiller 2008, p. 1:

Arheologii care nu folosesc științele sociale rareori sunt interesați de natura fenomenelor etnice. Doresc doar să poată atribui fapte de cultură materială grupurilor care trebuie să fi existat, chiar dacă nu știu cum se numeau, sau despre care cred că au existat pentru că sunt amintite în izvoarele scrise. Oameni din trecutul îndepărtat sunt imaginați ca făcând parte din grupuri caracterizate prin trăsăturile invocate în cunoașterea obișnuită despre fenomenele etnice, care devine astfel un cadru conceptual axiomatic. Preluarea de reprezentări din cunoașterea obișnuită este una dintre căile principale prin care politica orientează cercetări care se cred sau măcar se doresc autonome. Originea politică este poate mai puțin vizibilă în cazul fenomenelor etnice, pentru că ele sunt prezente în discursul public ca entități aflate în competiție pentru dominație sau supraviețuire încă din secolul al XIX-lea și s-au naturalizat, au devenit parte a lumii așa cum este și nu așa cum și-ar dori unii să fie.

Așa cum remarcă Sebastian Brather, pentru astfel de arheologi, problema nu este posibilitatea echivalării culturilor arheologice cu popoarele, ci felul în care se poate produce această echivalare, ceea ce transformă în realitate concepte inevitabil simplificatoare, care ar trebui să rămână expuse unei examinări critice⁷. Iar echivalarea este foarte importantă. Dacă eliminăm entitățile etnice sau pseudoetnice, precum culturile arheologice sau romanii și barbarii, de obicei teritorializate, așa cum sunt statele naționale, nu rămâne mai nimic de spus, pentru că arheologii doresc în primul rând să stabilească distincții între ele și să atribuie descoperirile uneia sau alteia. De aceea, Heinrich Härke a denumit acest mod de a face arheologie, propriu tradițiilor cultural-istorice și inaugurat de Gustaf Kossinna, „paradigma etnică”⁸. Toate resturile materiale sunt studiate cu scopul de a găsi diferențe semnificative etnic, chiar și în cercetările interdisciplinare atât de mult prețuite la noi. Fie că este vorba despre cercetarea materialului genetic, despre analize ale compoziției materialelor din care au fost făcute artefactele sau despre analize care au ca obiectiv stabilirea ponderii izotopilor stabili, scopul cel mai frecvent urmărit este particularizarea unor grupuri de oameni imaginate ca niște etnii.

Acceptarea reprezentărilor comune și folosirea lor în cercetare sunt surprinzătoare pentru că istoricii și arheologii țin foarte mult la delimitarea de cunoașterea obișnuită și la evitarea anacronismelor. La originea acestei situații s-ar putea să fie credința în existența unei naturi umane universale⁹, care ne-ar permite să

„This paper critiques migration scholars’ reliance on the ethnic group as a unit of analysis. It argues for the importance of approaching migration studies by examining non-ethnic forms of incorporation and transnational connection”.

⁷ Brather 2000, p. 162: „Lange Zeit lautete innerhalb der frühgeschichtlichen Archäologie die Frage nicht, ob, sondern wie „archäologische Kulturen” mit „Stämmen” bzw. „ethnischen Einheiten” zur Deckung gebracht werden können. Auf diese Weise ist die Frage jedoch falsch gestellt, denn hier werden „konstative” (quellengerechte, flexible) und „präskriptive” (sachgerechte, konstante) Definitionen der Begriffe verwechselt. Mit anderen Worten: Idealtypisch angelegte Begriffe werden nicht mehr als wissenschaftliche, vereinfachende Kategorisierungen, sondern als historische Realitäten verstanden”.

⁸ Härke 1991, p. 188.

⁹ Vezi Sahlins 2008.

atribuim oamenilor din trecutul îndepărtat interese și comportamente cu care suntem obișnuiți în prezent, chiar dacă aceasta intră în conflict cu reprezentarea „etniilor” ca fiind culturi diferite. La ea poate contribui și imaginarea cercetării ca o prelungire specializată a cunoașterii obișnuite: în mare, lucrurile ar fi cam la fel, dar arheologii au acces la observații și clasificări pe care cei care nu au educația lor le ignoră. Și aici există un conflict. Arheologii de la noi nu sunt interesați de cultura materială contemporană și atribuie celei din trecutul îndepărtat semnificații absente în prezent. Nu cred că cineva ar încerca să afle care este identitatea etnică a unui contemporan uitându-se la ce fel de veselă folosește sau la cum este îmbrăcat.

Această formă de prezentism are avantaje pentru cei care-l practică. Folosirea unor concepte centrale cu sensul lor obișnuit facilitează comunicarea cu cei care nu sunt arheologi, mai ales comunicarea cu politicienii care decid asupra alocării de fonduri pentru cercetare, comunicare în care arheologii confirmă ce se știe deja și prezintă rezultate ușor de înțeles pentru cei care nu-și bat capul să afle cum au fost obținute. În cazul fenomenelor etnice, utilizarea reprezentărilor comune determină dependența cercetării de ideologiile naționale, lucru de care cercetătorii sunt uneori conștienți și cred că ceea ce fac este un lucru bun, fie că este util pentru carierele lor, fie că atribuie ideologiilor naționale un adevăr care transcende orice investigație, dar de cele mai multe ori îl ignoră, ceea ce îi face să protesteze cu indignare atunci când prezența reprezentărilor naționaliste în ce scriu este observată, mai ales în cazul acelor arheologi care resping în mod explicit naționalismul politic.

Reprezentările naționaliste din cunoașterea obișnuită fac posibil naționalismul politic, dar faptul că aproape toată lumea crede că umanitatea este alcătuită din popoare radical diferite nu îl generează. Pentru a desemna prezența lor în cercetarea sociologică, Herminio Martins a inventat noțiunea de naționalism metodologic: „...macro-sociological work has largely submitted to national pre-definitions of social realities: a kind of methodological nationalism – which does not necessarily go together with political nationalism on the part of the researcher – imposes itself in practice with national community as the terminal unit and boundary condition for the demarcation of problems and phenomena for social science”¹⁰.

Științele sociale sunt ignorate mai ales de cercetătorii pentru care identificările etnice sunt foarte importante. Asemenea lui Volker Bierbrauer¹¹, ei tind să creadă

¹⁰ Martins 1974, p. 276. Pentru dezvoltarea conceptului, vezi Wimmer, Glick Schiller 2002, unde este amintită și încercarea mea de a discuta despre reprezentările naționaliste din arheologie (Niculescu 2002). Pentru folosirea lui în investigarea felului în care se scriu istoriile naționale, vezi Berger 2019.

¹¹ Vezi Bierbrauer 2004, p. 71: „Im Gegensatz zu S. Brather wurde für die wohl schwierigste Interpretationsebene unter den Aussagemöglichkeiten der frühgeschichtlichen Archäologie, die ethnische Interpretation, der Weg von „unten“, also von der Quelle zur Aussage bevorzugt. Der Zugang über einen theoretischen Überbau, letztlich mit Modellbildungen unter starker Anbindung an die Kulturanthropologie und auch gelegentlich an rezente Beispiele ist die andere Möglichkeit, die S. Brather mit vielen anderen gewählt hat”. Vezi și p. 57, n. 76, unde invocarea de către Brather a unui text scris de o etnografă este calificată drept inadecvată pentru că el se întemeiază pe fapte recente: La fel de nepotrivită i se pare remarca lui Chris Wickham (1981, p. 68): „a man or a woman with Lombard-style

că științele sociale nu au nimic de spus despre trecutul îndepărtat și chiar că sunt o intruziune a prezentului în reconstruirea „științifică” a trecutului, ceea ce îi pune în situația paradoxală de a se lipsi de cea mai importantă sursă de cunoaștere a prezentului în care trăim, care influențează inevitabil cercetările noastre. Fără această cunoaștere, izolarea conținutului politic din cercetare nu este posibilă și astfel proliferază anacronismele.

În țările care au avut dictaturi comuniste, unde științele sociale au fost serios afectate de angajamente politice și au fost echivalate cu marxismul – utilizat în România de foarte puțini arheologi, și nu de cei mai buni –, respingerea se datorează și percepției lor ca instrumente ale acelor regimuri politice. Arheologii aveau încredere în capacitatea lor de a produce cunoaștere despre trecut care să nu fie influențată de teme politice curente, de a le separa de cercetarea de bună calitate.

Arheologii care resping științele sociale pentru că ar avea conținut politic nu au în vedere faptul că disciplina pe care o practică a încorporat încă de la începuturile ei moduri de a gândi modelate de perspective politice. Acestea sunt ușor de constatat atunci când este vorba despre cercetarea fenomenelor etnice, în care persistă imperative vechi de mai bine de un secol, de pe vremea când arheologia cultural-istorică era imaginată ca fiind un mod „științific” de a obține cunoaștere despre strămoșii națiunilor moderne.

Respingerea științelor sociale explică de ce în atât de multe cercetări în care arheologii cooperează cu geneticienii persistă felul în care sunt imaginate etniile în cunoașterea obișnuită¹². Multe asemenea încercări, puse sub egida prestigioasă a interdisciplinarității, ignoră complet științele sociale, confirmând astfel părerile arheologilor care cred că oamenii pot fi înțeleși fără ele. Nu am găsit printre autorii zecilor de articole de acest fel pe care le-am citit niciunul care fie antropolog sau sociolog.

Nu este de mirare că astfel de arheologi se înțeleg atât de bine cu geneticienii cu care colaborează, în ciuda existenței unor diferențe uriașe între cele două discipline. În proiectele comune nu sunt evocate părerile diferite asupra grupurilor umane, prezente atât în genetică, cât și în arheologie, și nu există niciun fel de interdisciplinaritate în felul în care le înțeleg, pentru că au în comun o ontologie a fenomenelor etnice preluată din discursul obișnuit despre popoare și națiuni, ontologie pe care nu o pot contesta cu mijloacele oferite de tradițiile de cercetare din care fac parte.

Numărul arheologilor educați în tradiții de cercetare cultural-istorice, care afirmă că rezultatele cercetărilor lor sunt influențate sau chiar profund marcate de cunoaștere produsă de științele sociale, a crescut în ultimii 30 de ani, mai ales în ceea ce privește studierea fenomenelor etnice, dar o îmbunătățire în abordarea acestora se poate constata mult mai rar decât ne-am putea aștepta.

brooch is no more necessarily a Lombard than a family in Bradford with a Toyota is Japanese” (Bierbrauer 2004, p. 48, n. 23). Pentru felul în care Bierbrauer crede că se poate face identificarea etnică, vezi și Bierbrauer 1999 și Niculescu 2011, p. 6–10.

¹² Vezi Niculescu 2021.

Un exemplu: Într-un articol publicat într-o carte cu un titlu promițător, *The Dacians in the Roman Empire: Provincial Constructions*, Sorin Nemeti examinează problema tradițională a continuității populației locale în Dacia romană, distanțându-se implicit de ceea ce el numește „the Culture – History interpretation of the archeological material, better known under the German name of Siedlungsarchäologie”, o „conceptual frame”, o interpretare a culturii materiale bazată pe postulatul că „homogenous distributions of the same type of settlements, burials, and artifacts” corespund teritoriilor locuite de triburi și popoare în preistorie și antichitate. Apoi afirmă că există alte „conceptual tools in today’s archaeological interpretation, like for example the emblematic style of the post-processual archaeologists”¹³.

Nemeti nu spune de ce noul „instrument conceptual” ar fi mai bun decât vechiul „cadru conceptual” și nici care ar fi diferențele dintre ele. Nu oferă o trimitere care să lămurească cine a lansat acest concept, în ce condiții, cu ce scop, dar afirmația este urmată imediat de o referire la un articol publicat de Ian Hodder înainte de volumul din anul 1982, care a declanșat mișcarea postprocesuală¹⁴. S-ar putea obiecta că discutarea împrumutării unui concept dintr-o altă tradiție de cercetare arheologică nu își are locul într-o discuție despre felul în care sunt folosite științele sociale de către arheologi. Dar nu cred că Nemeti nu și-a dat seama că este vorba despre o cercetare radical diferită de ce fac arheologii de la noi, o cercetare asupra unor oameni din prezent, întreprinsă cu mijloacele antropologiei și cu obiective proprii cercetării arheologice, adică despre ceva greu de evaluat pentru un arheolog care ignoră posibilitățile și limitele acestor mijloace.

Mi se pare destul de probabil ca asocierea noțiunii de stil emblematic cu cercetările etnoarheologice ale lui Hodder să provină dintr-o lectură superficială a unei cărți a lui Florin Curta, carte pe care Nemeti o citează pentru o altă problemă¹⁵. Aici, Curta prezintă felul în care a înțeles noțiunea imediat după prezentarea cercetării lui Hodder din districtul Baringo și nu face greșea de a o atribui arheologilor postprocesuali¹⁶.

Nemeti nu putea să ia noțiunea din articolul lui Hodder pentru că ea nu este folosită aici. Deși se referă de mai multe ori la stiluri și o dată la faptul că „the conformity of material culture within these distinct tribal areas is related to, and is perhaps an emblem of, the general need to conform with the expectations of the society in which one lives”, Hodder nu propune și nu definește noțiunea de stil emblematic¹⁷. Aceasta a făcut, la șase ani după publicarea articolului lui, Polly

¹³ Nemeti 2019, p. 351–352.

¹⁴ Hodder 1977 și Hodder 1982a.

¹⁵ Nemeti 2019, p. 352.

¹⁶ Curta 2001, p. 28-34, făcând trimitere la Hodder 1982b, nu la Hodder 1977. Nu am avut decât acces parțial la cartea din anul 1982, așa că nu știu dacă Hodder folosește aici noțiunea de stil emblematic.

¹⁷ Hodder 1977, p. 261. Noțiunea de stil emblematic nu este menționată de Hodder într-un articol publicat într-un volum dedicat examinării noțiunii de stil, în care se distanțează de ideea că stilul ar fi „the summation of objective content (e.g., motif) and rules — a polythetic set of similar attributes and structures” (Hodder 1990, p. 44).

Wiessner¹⁸, o antropoloagă care nu poate fi încadrată în mișcarea postprocesuală. În aceste condiții, are rost doar o discuție despre ce a înțeles Nemeti din articolul lui Hodder, nu una despre noțiunea de stil emblematic.

Nemeti rezumă astfel rezultatele cercetărilor lui Hodder din districtul Baringo: „three tribes in contact, no matter their spoken idioms, use material goods in different manners in order to express their diversity and identity. Houses, clothes, weapons, and various other objects manipulated in everyday life are *all* [italice adăugate de mine] different, following diverse patterns dictated not by geography, environment, or economy, but rather by social practices and the ideological need to express and negotiate their identity”¹⁹.

Hodder nu spune că *toate* faptele de cultură materială enumerate de Nemeti exprimă identitatea celor trei triburi. Dimpotrivă, remarcă suprapunerea unor distribuții de recipiente ceramice și a altor artefacte și ajunge la concluzia că diferențele de cultură materială dintre Pokot și Tugen sunt mai puțin clare decât cele dintre Tugen și Njemps²⁰.

Apoi, Nemeti se întreabă cum „can one apply the concepts of the emblematic style and of material culture manipulation to the data of the so-called Dacian provincial archaeology?”²¹. O astfel de înțelegere a utilității unor concepte, „business as usual... the application of ideas to a set of circumstances”²², nu este ce au propus arheologii postprocesuali, care nu vedeau în teorie ceva care să poată fi aplicat trecutului²³. Este mai degrabă o procedură birocratică, cu avantaje pentru productivitatea cercetătorilor și cu efecte negative asupra cercetărilor, nu doar pentru că faptele sunt reduse la semnificațiile atribuite de cadrul conceptual sau pentru că cele care nu se potrivesc cu el devin invizibile, ci pentru că faptele nu au cum să modifice ce cred arheologii

¹⁸ Wiessner 1983, p. 258–259. Pentru o discuție despre stilul emblematic și despre cum a fost înțeles de Curta, vezi Niculescu 2011, p. 12–14 și Niculescu 2016, p. 8–9 și 14–15.

¹⁹ Nemeti 2019, p. 352.

²⁰ Hodder 1977, p. 248: „The pots from each of the three main sources often show overlap into other tribal areas – especially from the Njemps into the Tugen and from the Pokot into the Tugen”; p. 251: „The Njemps type of compound is very distinctive ... but it is also quite common amongst the neighbouring Tugen. ... This is clearly not a trait which is held to be significant for the expression of tribal differences”; p. 266: „it is often difficult to assess the tribal affinity of compounds in the Tugen–Pokot border area since there are several ‘intermediate’ hut clusters which show a good mixture of Pokot and Tugen traits. Also, there is considerably greater spatial intermixing of recognisably ‘Tugen’ or ‘Pokot’ compounds. A number of types and traits show considerable movement from the Pokot into the Tugen (milk jugs, the D type of tubē, the rounded roof), or from the Tugen into the Pokot (three-legged stools)”.

²¹ Nemeti 2019, p. 352.

²² Lucas, Witmore 2022, p. 67. Vezi și Lucas 2023, p. 17: „Meg Conkey in particular elaborated upon this at length from a feminist position where she long ago contested the notion of theory as something to be applied in favour of something which opens up or discloses a terrain for thinking about the stuff we encounter as archaeologists”. Cf. Conkey 2007.

²³ Shanks 1992, p. 40: „It is not a body of theory which can be ‘applied’ to the past, not a prescription”.

despre ele. Imaginarea teoriei ca fiind ceva de aplicat rupe orice legătură dintre ea și fapte, care apar ca fiind aceleași indiferent de ce teorie le-am aplica. Faptele sunt generate de teorie. Așa cum a spus David Clarke, orice artefact, oricât de simplu, are o infinitate de trăsături²⁴. Arheologii nu pot lucra decât cu unele dintre ele și le aleg de obicei pe cele cărora tradiția de cercetare din care fac parte le-a acordat mai multă atenție. Pentru arheologia cultural-istorică unele trăsături sunt foarte importante (forma, de exemplu), altele mai puțin importante (tehnologia, funcția) și altele aproape irelevante (urmele lăsate de utilizările obiectelor). Selectarea trăsăturilor care merită analizate este operată de teoria tacită a arheologilor, în cazul nostru de ideea că formele sunt o expresie culturală a unor etnii.

Înarmat cu stilul emblematic, Nemeti reproșează arheologiei cultural-istorice că nu ține seama de toate faptele, de ansamblul „culturii” și că a acordat importanță unei singure categorii de ceramică: „the main fossil index taken into account for the identification of the traces of the native Dacians in the province was La Tène-type handmade pottery”. Este adevărat că arheologii din România, confrunțați cu distribuții diferite ale categoriilor de artefacte și de complexe arheologice, au folosit frecvent doar unele dintre ele, considerate „expresive”, pentru a determina apartenențe etnice. Nemeti speră ca noul cadru conceptual să remedieze acest lucru pentru că „[n]ormally (italice adăugate de mine), for defining an emblematic style of the provincial Dacians, this singular relict should be associated with other artifacts like garments, jewelry, domestic tools, or even weapons”²⁵. Autorul nu spune de ce i se pare normal acest lucru. Mi se pare că este o trimitere implicată la ceea ce este firesc, de așteptat, dincolo de orice teorie: caracterul cuprinzător al culturilor arheologice, echivalarea lor cu etniile, trăsătură definitorie a arheologiei cultural-istorice, așa cum aflăm mai sus tot de la el: „The method, whose symbolic father is the German archaeologist Gustaf Kossinna, identifies cultural areas (labeled cultures, aspects, cultural facies etc.)... and establishes a correlation between those cultures and the names of the tribes and peoples known from Greek and Latin ethnographical sources”²⁶. „Normally” nu trimite doar la această echivalare, ci și la întreg imaginarul național propagat intens de mijloacele de informare, în care orice lucru produs de locuitorii României este românesc, de la brânză la șuruburi. Astfel, stilul emblematic, conceput pentru a indica o funcție socială a unor artefacte, devine stil etnic: „The relict technology of processing handmade pottery and some artifacts similar to those found in the territory inhabited by neighboring barbarians, not integrated in the new province, enable us to sketch the profile of the emblematic style of the native population”²⁷.

Un alt exemplu este felul în care Curta a înțeles și prezentat o definiție a grupurilor etnice pe care i-o atribuie lui Max Weber: „Very few would now disagree with Max Weber that ethnic groups are „human groups that entertain a subjective

²⁴ Clarke 2014, p. 155: „Every artefact, indeed, every material object, contains an infinity of attributes or variables and therefore of possible systems networking these attributes”.

²⁵ Nemeti 2019, p. 352–353.

²⁶ Nemeti 2019, p. 351–352.

²⁷ Nemeti 2019, p. 362.

belief in their common descent because of similarities of physical type or of customs or both, or because of memories of colonization and migration; conversely, it does not matter whether or not an objective blood relationship exists”²⁸.

Validitatea definiției lui Weber este susținută de credibilitatea lui Curta, care afirmă că mai toată lumea crede că are dreptate și, implicit, că știe cam tot ce este de știut despre cum definesc sociologii fenomenele etnice. Acest argument debil, singurul pe care-l folosește, este un argument *ad populum*, prezent în toate listele de erori publicate în manualele care promit să-i ajute pe cititori să gândească bine. Doar în gândirea obișnuită ce crede mai toată lumea este adevărat.

Definiția lui Weber mi s-a părut problematică, mai ales ideea că oamenii ajung să creadă că au o origine comună pornind de la „similarities of physical type or of customs or both”, așa că am invocat părerea lui Michael Banton: „As Weber predicted, his review of ‘ethnic communities’ is now antiquated”²⁹.

Curta a replicat afirmând că părerea lui Banton este irelevantă câtă vreme el se referă „la un manuscris de-al lui Weber, publicat postum sub titlul „Comunități etnice” și precizează faptul că se referă doar la el, nu și la alte lucruri pe care Weber le-a scris pe aceeași temă. Concluzia lui Curta este că părerea lui Banton „nu se referă de fapt la textul lui Weber din care eu însumi am citat”³⁰. Ce scrie Banton câteva rânduri mai jos arată clar că manuscrisul a fost publicat postum în volumul *Wirtschaft und Gesellschaft*, editat de Marianne Weber, volum tradus în engleză cu titlul *Economy and Society*, volum din care Curta a extras definiția. I-am atras atenția asupra acestei erori, care adaugă la manuscrisele lui Weber unul pe care l-a inventat ca urmare a unei lecturi superficiale, dar a ignorat ce am scris despre aceasta, după cum a ignorat și comentariile mele la definiția respectivă³¹, și a publicat în anul 2021 un articol în care definiția lui Weber este reluată într-o formă aproape identică cu cea pe care a publicat-o în anul 2011³².

Reacția mea față de această definiție în ce am publicat în anii 2011 și 2016 a pornit de la ce știam despre schimbările majore din înțelegerea realității sociale de către antropologi și sociologi. Mi s-a părut cu totul improbabil ca ideile lui Weber despre fenomenele etnice din anul 1911, data la care pare să fi fost scris textul în discuție, să fie valide și acum. Am avut încredere în corectitudinea felului în care definiția a fost citată de Curta, fără să-mi imaginez că a omis ceva sau că nu a ținut seama de contextul ei imediat, că a ignorat lucruri care ar modifica sensul celor scrise de Weber. Rău am făcut. În acest text, Weber nu definește grupurile etnice, ci grupurile „etnice”. Este adevărat că traducerea pe care Curta a folosit-o pune între

²⁸ Curta 2011, p. 537. Cu trimiteri la Weber 1956, la o traducere în limba engleză (Weber 1978, p. 389) și la Bader 1995 (definiția nu este discutată în acest articol).

²⁹ Niculescu 2011, p. 11, n. 30; Banton 2007, p. 19.

³⁰ Curta 2014, p. 921. Curta afirmă că „d-l Niculescu a trecut cu bună știință peste acest pasaj din articolul lui Banton”.

³¹ Vezi Niculescu 2016, p. 317–319.

³² Curta 2021, p. 234.

ghilimele „ethnic groups”³³, ceea ce l-a putut face să creadă că este vorba despre o simplă izolare a termenului definit, așa că a omis ghilimelele din partea parafrazată a definiției. Dar în textul german, la care Curta face trimitere, sugerând astfel că l-a citit, este vorba despre „*ethnische*” *Gruppen*³⁴. Ghilimele indică neîncrederea lui Weber în adecvarea noțiunii de etnic. Între *migration* și *conversely* există în traducerea pe care a folosit-o un text pe care Curta l-a omis: „this belief must be important for the propagation of group formation”, ceea ce arată că pentru acel Weber din traducerea folosită de el, realitățile etnice nu sunt suficiente pentru a constitui grupuri³⁵ care să aibă „a concrete social action”. Lucrurile sunt clare în aceeași traducere, câteva rânduri mai jos: „In our sense, ethnic membership does not constitute a group; it only facilitates group formation of any kind, particularly in the political sphere”. În rezumat, ceea ce Curta înțelege ca fiind o definiție a grupurilor etnice este o încercare de a lămuri conceptual diferențele dintre formele de asociere umană, nu de a oferi un adevăr condensat despre ele, încercare care ajunge la concluzia că o analiză a realităților despre care se spune că ar fi etnice ne va face cu siguranță să abandonăm noțiunea de „etnic”³⁶. Weber nu a publicat acest text, probabil pentru că nu a fost mulțumit de el, așa cum crede Michael Banton³⁷.

Definițiile sunt foarte importante pentru Curta³⁸ și pentru cei care cred că ele, dacă sunt bine alese, oferă calea cea mai rapidă și mai sigură către adevăr. Trebuie

³³ Nu este singura eroare din această traducere. *Habitus* din textul german este tradus prin *physical type*, ceea ce sugerează că Weber ar fi crezut în existența unor fundamente biologice pentru rase, ceea ce nu este adevărat. Vezi Banton 2014, p. 327: „At sociological congresses in 1910 and 1912, Weber criticized the then prevailing racial theory..., warning that there was no evidence of ‘the decisive importance of completely specific hereditary qualities for particular concrete social phenomena’”. Vezi Raum 1995, p. 84: „many of the attempts at translating Weber are wrong, if not devastatingly so! The result is that frequently the sophistication of Weber’s analysis of ethnic phenomena is obscured and at times even completely distorted”. Vezi p. 77–78 despre cum a fost tradus *Habitus* („one instance of a completely incorrect and especially irritating translation of a word can be discussed that results in an inexcusable distortion of what Weber was trying to say) și p. 80 pentru eroarea de a traduce *Sitten* prin *customs*.

³⁴ Weber 1922, p. 219. Vezi, la aceeași pagină, „*ethnische*’ *Gemeinsamkeit*”.

³⁵ Vezi Boatcă 2013, p. 60: „Famously, for Weber, neither race nor ethnic membership by themselves constitute communities (*Gemeinschaften*), but both can facilitate community building (*Vergemeinschaftung*)”.

³⁶ Weber 1978, p. 393: „All in all, the notion of “ethnically” determined social action subsumes phenomena that a rigorous sociological analysis - as we do not attempt it here - would have to distinguish carefully: ...all of this would have to be studied in detail. It is certain that in this process the collective term “ethnic” would be abandoned, for it is unsuitable for a really rigorous analysis. ...The concept of the “ethnic” group, which dissolves if we define our terms exactly”. Vezi Weber 1922, p. 223–224.

³⁷ Banton 2007, p. 20: „It is improbable that Weber would have wished the document found among the ‘earlier papers’, and now titled *Ethnische Gemeinschaften*, to be published in the state in which he left it in 1911”. Vezi și Mommsen 2005, p. 70 și Boatcă 2013, p. 60, n. 5.

³⁸ Vezi Curta 2014, p. 908, unde este incriminat faptul că vorbesc despre tradiție de cercetare fără să definesc noțiunea: „în lipsa oricărei definiții, fie și operaționale, a termenului în cauză, «cunoștințele» îi sunt într-adevăr străine autorului”. Asemenea tuturor colegilor din România pe care

îndeplinite două criterii: să poată fi atribuite unor celebrități relevante și să poată fi înțelese în moduri care să le facă compatibile cu ce știam înainte să le citim. Aceasta ar putea însemna ca ele să poată fi traduse în ce pot înțelege³⁹ cei care le folosesc, dar mi se pare că mai frecvente sunt situațiile în care nu capacitatea de a înțelege lipsește, ci dorința de a afla lucruri diferite de ceea ce știu⁴⁰.

Definițiile pot avea multe funcții generate de felul în care sunt construite, de scopurile pentru care au fost create și de utilizările lor. Intențiile celor care le folosesc pot fi radical diferite de cele ale celor care le-au produs. Astfel, o definiție poate fi o teorie redusă la ceea ce are ea mai important și poate fi folosită ca punct de plecare pentru o cercetare care poate să o infirme: „(defined) concepts are, as analytical categories, created by the researcher. Their justification does not consist in their (prior) phenomenal existence in the external world (e.g. in ethnographic data), but in their instrumental function for research”⁴¹.

Definiția prezentată de Curta nu este o astfel de definiție. Este opusul ei, este o definiție din care aflăm care sunt trăsăturile esențiale⁴² ale grupurilor etnice, așa cum sunt ele în realitate.

Dacă pornim de la o certitudine, de la o definiție care ne spune ce este un grup etnic, o definiție în care avem totală încredere, cercetarea nu va avea în vedere problema adecvării acestei noțiuni la înțelegerea realităților din trecutul îndepărtat. Avem nenumărate definiții din care aflăm ce sunt grupurile etnice. Aceasta nu înseamnă că ele există. Existența lor trebuie demonstrată. Definirea termenului care le

i-am auzit vorbind despre definiții operaționale (printre ei s-a aflat și un sociolog), crezând că astfel pot înlocui cu ceva care sună savant noțiunea mai pedestră de „definiție de lucru”, Curta crede că o definiție operațională este o specie inferioară unei definiții adevărate, că este o definiție temporară cu care operăm în lipsă de ceva mai bun. O definiție operațională este una a cărei adecvare la o situație concretă poate fi testată printr-o operație și este mult mai greu de dat decât să spui ce crezi despre ceva. Vezi Hempel 1965, p. 141: „An operational definition for a given term is conceived as providing objective criteria by means of which any scientific investigator can decide, for any particular case, whether the term does or does not apply. To this end, the operational definition specifies a testing „operation””. Karl Popper, care nu avea încredere în valoarea definițiilor operaționale, le înțelegea ca fiind validate „by observable and possibly physical operations or by appropriate experimental procedures” (Büttemeyer 2005, p. 23).

³⁹ Russell 1946, p. 90.

⁴⁰ Wittgenstein 1998, p. 25: „What makes the object hard to understand – if it’s significant, important – is not that you have to be instructed in abstruse matters in order to understand it, but the antithesis between understanding the object and what most people want to see. Because of this precisely what is most obvious may be what is most difficult to understand. It is not a difficulty for the intellect but one for the will that has to be overcome”. Vezi și mai jos: „Someone who teaches philosophy nowadays gives his pupil foods, not because they are to his taste, but in order to change his taste”.

⁴¹ Jakoubek 2019, p. 176. Autorul adaugă că este necesar ca cercetătorul să aibă în vedere mai multe teorii, nu una singură.

⁴² Popper (2002, p. 226) credea că astfel de definiții nu au ce căuta în cercetare și punea pe seama lor stagnarea cunoașterii timp de 2000 de ani după Aristotel: „...every discipline, as long as it used the Aristotelian method of definition, has remained arrested in a state of empty verbiage and barren scholasticism, and that the degree to which the various sciences have been able to make any progress depended on the degree to which they have been able to get rid of this essentialist method”.

desemnează nu este suficientă⁴³. Ignorarea acestei necesități poate duce la instituirea de realități prin definiții și prin cercetările care le folosesc, cercetătorii punându-se în situația ingrată descrisă de Zygmunt Bauman, proprie intelectualilor naționaliști care trebuie să afle după investigații care pot dura decenii ce se știa înainte ca ele să înceapă: „The truth they preach must rely on something stronger than mere power of argument; it must be guaranteed before the argument has started, and independently of the course the future argument may take – that is, by forces reason can only discover and acknowledge, not conjure up or modify”⁴⁴.

Nemeti și Curta sunt cercetători cu o îndelungată experiență și au capacitățile și deprinderile necesare pentru a examina conceptele pe care le-au luat din științele sociale. Ar fi fost suficient să utilizeze ce știu despre folosirea izvoarelor istorice: să interpreteze noțiunile care-i interesează în contextul scrierii din care fac parte și în cel mai larg al altor scrieri care au rămas de la autorii lor. Nemeti ar fi putut afla în mai puțin de un minut, cu o căutare simplă pe internet, cine a lansat conceptul de stil emblematic, iar Curta are mijloacele pentru a investiga contextul imediat și cel mai larg al definiției lui Weber.

Pentru a afla de ce nu au făcut ce era de așteptat este utilă o perspectivă nonnormativă, una care să nu plece de la ce ar fi trebuit să facă, ci de la ce se poate spune despre ce au vrut să facă și de la ideea că au și reușit.

Din această perspectivă, nu au ajuns la o bună înțelegere a conceptelor pe care le-au prezentat pentru că nu și-au propus așa ceva. Nu a avut importanță dacă cele spuse despre ele sunt adevărate sau nu.

Enunțurile în care ce este adevărat este irelevant sunt foarte frecvente în discursurile politice și în reclame și sunt calificate în limbajul obișnuit drept *bullshit*⁴⁵. Un bun echivalent în limba română ar putea fi „vorbărie”.

Harry Frankfurt a încercat să identifice ce este distinctiv pentru astfel de enunțuri și a ajuns la concluzia că aceia care le folosesc vor să arate cum sunt ei și să fie crezuți de auditoriu, să proiecteze o imagine favorabilă în contextul dat, și că o pot face foarte atent, folosind tehnici avansate, cum sunt cele destinate cercetării pieței, ceea ce justifică desemnarea unora dintre ei ca *bullshit artists*. Problema nu este că nu știu cum stau lucrurile despre care vorbesc. Problema este că nu-i interesează așa

⁴³ Vezi Hale 2021, S2005, unde felul în care David Charles (2000) a înțeles esențialismul definițiilor lui Aristotel este prezentat astfel: „defining a word is the first preliminary step in a three-stage process which, if successful, culminates in the kind of definition Aristotle sees as the goal of scientific enquiry – an account of the nature or essence of what the word, with that meaning, stands for. The second, intermediate stage consists in verifying that the word, with that meaning, does indeed stand for something – it is only in regard to what exists that we can discover its nature”.

⁴⁴ Bauman 1992, p. 686.

⁴⁵ Ceea ce trece pentru mulți drept „inteligentă artificială” poate fi un mod de a produce texte pentru care adevărul este irelevant, așa cum a remarcat un profesor din departamentul de *Computer Science and Technology* al Universității Cambridge: „AI systems like ChatGPT are trained with text from Twitter, Facebook, Reddit, and other huge archives of bullshit, alongside plenty of actual facts (including Wikipedia and text ripped off from professional writers). But there is no algorithm in ChatGPT to check which parts are true. The output is literally bullshit” (Blackwell 2023).

ceva: „this lack of connection to a concern with truth – this indifference to how things really are – I regard as of the essence of bullshit”. Lucrurile spuse nici măcar nu sunt neadevărate⁴⁶: „The bullshitter may not deceive us, or even intend to do so, either about the facts or about what he takes the facts to be. What he does necessarily attempt to deceive us about is his enterprise. His only indispensably distinctive characteristic is that in a certain way he misrepresents what he is up to”. Nu sunt niște simple minciuni pentru că acestea păstrează intactă valoarea adevărului⁴⁷.

M-am întâlnit cu asemenea încercări de a ridica prestigiul vorbitorilor încă din primul an de facultate, când unii dintre profesorii buni foloseau concepte ezoterice, pe care nu le explicau, sau nume de savanți, despre care nu auzisem, fără să ne spună de ce ar merita atenție conceptele sau ce au făcut ei.

Și printre arheologi am întâlnit asemenea lucruri încă din anii '80, dar nu la cei mai buni. Acum este din ce mai frecventă referirea la proceduri analitice concepute în științe, cu numele pe care le au în limba engleză, deși multe dintre ele au nume și în limba română, referiri care au menirea de a indica nivelul ridicat de competență al celor care vorbesc despre ele, deși mă îndoiesc că cei care fac așa înțeleg bine despre ce este vorba, câtă vreme toate aceste proceduri presupun cunoștințe de statistică care nu sunt deloc cultivate în mediul arheologic de la noi.

Invocarea de termeni și de nume cu scopul de a mări credibilitatea celor care le folosesc și construirea de fraze în care interesul pentru adevăr este absent sunt tot mai prezente în toată lumea academică, nu numai în cea din România, în mare măsură din cauza procedurilor de evaluare. În condițiile în care cercetarea este tot mai specializată, evaluatorii tind să fie mai atenți la credibilitatea cercetătorilor, stabilită utilizând criteriile care nu au legătură cu conținutul proiectelor lor, decât la ce vor aceștia să facă. Un raport al Consiliului Național al Cercetării Științifice examinează evaluările și conține propuneri comentate pentru îmbunătățirea lor. Aceasta este una dintre ele: „O soluție privind diminuarea efortului de evaluare și creșterea obiectivității evaluării în raport cu calitatea științifică a aplicanților este organizarea competiției în două faze, astfel încât în faza superioară să rămână doar proiectele care au șanse de finanțare. Șansa de finanțare poate să fie evaluată în funcție de CV și, eventual, ideea de proiect”⁴⁸.

Confrunțați cu asemenea practici, cercetătorii care doresc să obțină finanțare încearcă să-și sporească credibilitatea folosind ceea ce Elisabeth Niklasson numește *application poetry*, termen pe care l-a preluat dintr-un interviu cu un cercetător. Dintr-un altul citează următoarele: „It is an art... one of the main things you have

⁴⁶ Vezi, de exemplu, Bourdieu, Passeron 1963, p. 998: „il est peut-être temps de bannir de l'univers scientifique où certains tentent de l'introduire une vulgate pathétique ... qui balance entre l'indémontrable et le même-pas-faux”. Asta arată cât de înșelătoare poate fi estimarea valorii unei cercetări pornind de la lecturi punctuale. Pe o pagină poți să dai peste ceva foarte bine scris și la pagina următoare peste o prostie.

⁴⁷ Frankfurt 2005, mai ales p. 18, 23, 32; citatele se află la p. 33–34 și 54.

⁴⁸ Raport 2020, p. 2.

to know is how to spread the right buzzwords in your application... which is hip and not”⁴⁹.

O analiză făcută de Andrew Abbott, un sociolog de la Universitatea din Chicago, arată cât de răspândit este fenomenul trimiterilor făcute doar pentru a spori credibilitatea celor care vor să lase impresia că știu despre ce vorbesc. El a examinat 105 citări ale uneia dintre cărțile sale, făcute în publicații apărute în anul 2008, și a constatat că doar în 26 dintre ele există o înțelegere adecvată a ce este scris în ea. Abbott folosește rezultatul analizei pentru a caracteriza ceea ce el numește ignoranță profesională, pentru care indică existența de subtipuri, și explică aspectul decorativ al citărilor prin intențiile autorilor de arăta că au citit (sau măcar că ar fi trebuit să citească) o carte importantă. Această situație ar fi frecventă la cei care recurg la cunoaștere din alte specializări decât a lor (este vorba totuși de cercetători care sunt în majoritate sociologi) și i se pare destul de benignă, arătându-se îngrijorat de un alt fel de ignoranță profesională, indicată de faptul că 46 dintre publicațiile avute în vedere adoptă un cadru teoretic respins explicit de cartea lui⁵⁰.

Este vorba deci despre un fenomen global, nu de unul specific arheologiei de la noi sau României în general. Totuși, s-ar putea să existe condiții locale favorizante. Într-un articol care aduce argumente împotriva arheologiei cultural-istorice, Lewis Binford constată că interpretările făcute de arheologii de acest fel pot fi validate doar evaluând competența celor care le-au făcut, așa cum a propus Raymond Thompson, nu folosind argumente. Și adaugă: „This is scarcely sound scientific procedure, and I feel it is necessary for us to have objective means for judging the validity of statements in archaeology instead of relying upon faith or personal opinion”⁵¹.

Irelevanța argumentelor explică de ce ele sunt atât de frecvent prost construite, iar importanța prestigiului personal ne face să înțelegem de ce atât de des arheologii se identifică cu disciplina lor și invocă familiaritatea cu ce au de studiat, dovedită prin timpul petrecut la săpături sau, mai rar, în depozite, ca dovadă a competenței lor. În ultima vreme au apărut și alte moduri de construire a credibilității cercetătorilor, între ele aflându-se numărul publicațiilor și implicarea în cercetări interdisciplinare, a căror importanță a crescut ca urmare a schimbării procedurilor de evaluare. În cazul unor cercetări precum cele asupra fenomenelor etnice, au apărut și trimiterile la științele sociale.

Așa cum se poate observa în ce scrie Frankfurt, există la cei care folosesc vorbe goale un contrast puternic între lipsa de interes pentru adevăr și preocuparea pentru felul în care ele vor fi receptate, preocupare care poate duce la construirea de discursuri diferite în funcție de anticipări cu privire la ce fel de așteptări și de competențe au cei care le receptează. Un exemplu este oferit de un articol al lui Curta, în care sociologul și istoricul american Charles Tilly este confundat, atât în

⁴⁹ Niklasson 2016, p. 162.

⁵⁰ Abbott 2010, mai ales p. 182 și 184–185.

⁵¹ Binford 1968, p. 270.

text, cât și în notă⁵², cu arheologul britanic Christopher Tilley și făcut coautor al unei cărți importante pentru înțelegerea arheologiei postprocesuale. O asemenea confuzie nu ar fi fost posibilă dacă în mintea lui Curta cele două nume ar fi fost asociate cu ceea ce îi face diferiți pe purtătorii lor (direcții de cercetare etc.). Ea arată atât cam ce știe despre ei, cât și sugerează că invocarea lor nu este decât un mijloc de sporire a credibilității, ținând seama de ce se așteaptă să știe redacția și autorii referatelor. O nepotrivire între așteptări și realitate ar fi făcut ca adevărul să fie relevant și ar fi anulat această pretenție de cunoaștere. Dar nu s-a întâmplat așa. Estimarea a fost corectă.

Există ceva în folosirea de fraze a căror menire nu are nicio legătură cu aflarea adevărului care se întâlnește la unii dintre cei mai buni cercetători de la noi. Asemenea cercetători au scopuri foarte clare și vor să demonstreze că le-au atins prin mobilizarea tuturor cunoștințelor lor (bibliografii impresionante, o bună cunoaștere a limbilor⁵³ în care au fost scrise izvoarele etc.) în căutarea de confirmări și ignorând restul. Aceste cunoștințe, care sunt doar instrumente, sunt folosite pentru a-și spori credibilitatea, nu pentru a afla ceva, pentru că știu deja ce este de aflat. O fac știind că sunt construcții fragile, dar convinși că nu poate fi gândită altfel cercetarea, cu speranța, întemeiată pe estimarea așteptărilor celor care vor citi ce au scris, că poate ține.

Din perspectiva pe care o propun aici, Nemeti și Curta au vrut să-și sporească credibilitatea, arătând că știu lucruri pe care colegii lor le ignoră, lucruri care nu apar însă ca fiind radical diferite de ce știu ei, așa că ele confirmă modul local de a gândi despre fenomenele etnice. Și despre științele sociale.

Nu sunt cazuri izolate, ci ilustrări ale unei practici din ce în ce mai răspândite. Din perspectiva locală a ce înseamnă să fii un bun profesionist, ele nu sunt erori. Sunt expresii ale capacității de a separa ceea ce merită atenție de ceea ce merită folosit doar ca *bullshit* pentru că este *bullshit*. Din această perspectivă, încercarea mea de a discuta despre științele sociale denotă o regretabilă lipsă de profesionalism.

Faptul că Nemeti și Curta au procedat așa o dată sau de mai multe ori nu înseamnă că mereu au invocat științele sociale cu scop decorativ. Este posibil ca în scrieri pe care nu le-am citit să fi procedat altfel. Un arheolog cunoscut pentru critica arheologiei cultural-istorice și a naționalismului latent din interpretarea fenomenelor

⁵² Curta 2021, p. 227. Cartea (Shanks, Tilley 1987) este invocată pentru a justifica următoarea afirmație: „Interest in the link between archaeology and nationalism first emerged in the early 1980s”. Arheologii trebuie să fi constatat această relație încă din secolul al XIX-lea, dar nu cunosc exemple. Lucrurile au devenit destul de clare la sfârșitul perioadei interbelice. Vezi, *e.g.*, Clark 1939, p. 189 și urm., unde sunt prezentate dezvoltarea arheologiei în tinerele state naționale formate după primul război mondial ca urmare a intereselor politice și ceea ce el numește parteneriat între arheologie și politică în statele autoritare (URSS, Germania și Italia) (p. 194 și urm.). Pentru o critică a activității lui Gustaf Kossinna, vezi p. 204 și urm. Un alt critic al lui Kossinna a fost Ernst Wahle. Vezi Gildhoff *f.d.*: „Ein Vortrag, den er 1939 hielt, war eine einzige Warnung vor einer nationalen Instrumentalisierung der Vorgeschichte und vor verordneten Geschichtsbildern und mündete in ein Plädoyer für eine ideologiefreie Wissenschaft”. Despre activitatea lui Ernst Wahle, care a fost membru al partidului nazist din 1937, vezi Hakelberg 2001.

⁵³ Nu cred că cineva care demonstrează o bună cunoaștere a limbii române poate valida astfel ce crede despre ce se întâmplă în România.

etnice, pe care l-am evocat mai sus pentru înțelegerea arheologiei cultural-istorice ca „paradigmă etnică”, elogiază una dintre cărțile lui Curta și o evaluează ca fiind o cercetare exemplară⁵⁴.

Referirile decorative ale cercetătorilor la concepte și nume de cercetători pot fi consecințe ale unor specializări profesionale, așa cum crede Abbott, dar imaginarea cercetării ca producerea de vorbărie se poate extinde la propria disciplină sau chiar la orice fel de activitate intelectuală, mai ales dacă valoarea cercetării este estimată în funcție de autoritatea cercetătorilor și dacă afirmațiile pentru care adevărul este irelevant joacă un rol important în construirea ei. Aceasta explică de ce atât de mulți intelectuali de la noi au părăsit domeniile academice în care ar fi trebuit să se afirme ca să devină politicieni. Ceea ce atrage atenția asupra faptului că, deși are o relativă autonomie față de ceea ce se întâmplă în afara ei, mult din ceea ce se poate observa în interiorul unei tradiții de cercetare vine din lumea locală din care face parte⁵⁵.

Dacă rostul științelor sociale este redus la ceea ce pot ele oferi pentru sporirea autorității celor care pretind că le înțeleg așa cum se cuvine, pentru a-i impresiona pe cei care nu știu mare lucru despre ele, posibilitatea ca măcar ceva provenit din ele să schimbe modul de a gândi al cercetătorilor care studiază fenomene etnice dispare.

Dacă l-ar fi interesat măsura în care definiția lui Weber se apropie de realitate, Curta ar fi investigat ce a mai scris acest sociolog despre fenomenele etnice și ar fi oferit fie argumente proprii, fie argumente preluate de la cei care au scris despre opera lui. Nu a făcut acest lucru. Nu se gândește că s-ar putea să nu fie în regulă definiția sau felul în care a prezentat-o, pentru că nu aceasta îl interesează. Definiția este redusă la utilitatea ei pentru afirmarea credibilității lui și pentru a o distruge pe mea⁵⁶.

⁵⁴ Härke 2022, p. 207: „...ein Musterbeispiel wissenschaftlicher Methodik und Publikation... konsequente Arbeitsweise, logische und nachvollziehbare Argumente, besonders aber eine klare Linie von der einleitenden Fragestellung über die Materialprüfung im Mittelteil bis hin zu den Schlussfolgerungen am Ende”.

⁵⁵ Vezi Abbott 2010, p. 175: „what happens to any one profession is so shaped by what happens to those around it that an internal history must either reorganize itself around this enviroing determination or misattribute changes to internal causes”.

⁵⁶ Curta 2014a, p. 921: „dl. Niculescu a reușit să-l răstălmăcească pe Max Weber însuși, căci singura lui preocupare este de a avea dreptate cu orice preț. Prețul, însă, nu poate fi decât reputația d-lui Niculescu, care are mult de suferit de pe urma unor asemenea ieșiri impulsive”. De remarcat aici tehnica decredibilizării prin atribuirea de comportamente iraționale; vezi p. 912, unde ce am scris este respins ca fiind „un sfat evaziv și emoțional”, nu cu argumente, și p. 913, n. 17, unde sunt descris ca „fi stăpânit de antipatie vizavi de post-procesualism”. În varianta în limba engleză este mai rău: „he also hates post-processualism with a passion” (Curta 2014b, p. 301). Această acuzație aberantă (vezi Niculescu 2011, p. 309, n. 17: „post-processual archaeology is certainly better than culture historical archaeology”) este o reacție la: „In part, F. Curta’s epistemic optimism is based on the highly questionable idea that dominated the beginnings of post-processual archaeology, before practice theories kicked in, that „material culture is a ‘text’ to be ‘read’” by archaeologists who should identify and study contexts in order to interpret meaning” (Niculescu 2011, p. 19); pentru a susține această afirmație, am folosit în nota 83 de la aceeași pagină următorul citat: „Reading text is not an appropriate analogy for reading material culture because text is a different sort of sign than material culture” (Hodder, Hutson 2003, p. 204).

Într-un articol scris împotriva mea în două variante, una în limba română, cealaltă în limba engleză, întreaga discuție despre felul în care arheologii înțeleg fenomenele etnice este instrumentalizată pentru atingerea acestor scopuri. În rezumatul articolului, Curta afirmă că am „weak credentials for assuming any critical position in terms of the ‚production’ of archaeological literature in the culture-historical mode”⁵⁷. Unul dintre argumente este că mi-am dat teza de doctorat când aveam 46 de ani. Revolta lui este generată de faptul că mi-am închipuit că pot să spun ce cred, așa că i se pare potrivit să-și afirme superioritatea zdrobitoare, similară cu cea pe care i-o atribuie lui Weber („Nu mi-e foarte clar cu cine se ia la ceartă domnia sa, fie cu Weber, fie cu mine”)⁵⁸, printr-o atitudine condescendentă, când severă, când batjocoritoare. Unii dintre puținii colegi cu care am discutat despre acest text au remarcat lucruri nepotrivite în ce a scris Curta, dar nimeni nu a fost dezgustat de felul în care a scris. La noi, așa ceva este perceput, așa cum a făcut-o redactorul-șef al revistei care a publicat varianta în limba engleză, ca replică „[Într-un stil polemic... în limita decenței”, iar marcarea distanței de netrecut care-i separă pe cei care știu și care trebuie priviți cu respect reverențios de cei care nu știu și merită disprețuiți este un lucru firesc. Aceasta se întâmplă atunci când cercetarea este un mijloc pentru a fi superior celorlalți, nu pentru a duce cunoașterea mai departe, iar disprețul față de subalterni, combinat cu respectul lor pentru cei care îi disprețuiesc, este văzut ca o binemerită recompensă pentru eforturile depuse de a fi cineva. Am văzut deseori asemenea atitudini în România, din perspectiva unui subaltern, așa că am fost uimit să văd că, în medii academice occidentale, oamenii erau atenți la ce aveam de spus, pe vremea când nu publicasem niciun articol de arheologie și nu aveam titlul de doctor, doar pentru că aveam interese similare cu ei. În anul 1993, la Cracovia, după o comunicare urmată de o îndelungată discuție cu Kazimierz Godłowski, un arheolog ilustru, aflat la apogeul carierei, i-am spus unui arheolog de vârsta mea că sunt uimit de faptul că mi-a fost acordată atâta atenție. Mi-a zâmbit și mi-a spus, ca să nu cred că ce am spus ar fi dus la un comportament special, că profesorul Godłowski afirmase de mai multe ori că nu a întâlnit vreodată un arheolog de la care să nu aibă de aflat ceva. La noi se întâmplă deseori exact pe dos, nu numai în arheologie. Ce știi ar putea merita atenție doar dacă interlocutorii află „cine ești tu ca să vorbești”. Ceea ce este contrar principiului enunțat de Robert Merton, care afirma că evaluarea pretențiilor de cunoaștere trebuie să ignore calitățile personale sau sociale ale celor care le emit. Acest principiu este susținut de unele practici academice, cum ar fi *double blind peer review*, dar este încălcat din ce în ce mai des de altele⁵⁹.

Pentru a susține că ar fi bine să înțelegem cultura materială ca fiind text, Curta folosește o trimitere la prima ediție a acestei cărți (Curta 2007, p. 179–180; cf. Hodder 1986, p. 153)

⁵⁷ Curta 2014b, p. 299.

⁵⁸ Curta 2014b, p. 299 și 301; Curta 2014a, p. 921.

⁵⁹ Merton 1973, p. 270: „The acceptance or rejection of claims entering the lists of science is not to depend on the personal or social attributes of their protagonist; his race, nationality, religion, class, and personal qualities are as such irrelevant”. Vezi și Feynman 2015, 129: „It does not make any difference how smart you are, who made the guess, or what his name is – if it disagrees with experiment

Tratarea lucrurilor citite sau auzite fie cu respect reverențios, fie cu dispreț este incompatibilă cu o cunoaștere de bună calitate: „...the right attitude is neither reverence nor contempt, but first a kind of hypothetical sympathy, until it is possible to know what it feels like to believe in his theories, and only then a revival of the critical attitude, which should resemble, as far as possible, the state of mind of a person abandoning opinions which he has hitherto held. Contempt interferes with the first part of this process, and reverence with the second”⁶⁰.

Atunci când este vorba despre autorități precum Weber sau el însuși, Curta crede că toți cercetătorii de rând nu pot face decât să repete cele spuse de ei, pentru că nu au credibilitatea lor. Obiecțiile pe care le-ar putea formula nu pot proveni decât din faptul că nu au înțeles ce au citit, ceea ce pentru Curta este foarte grav. Deci, ar trebui să verifice dacă scrierile lor nu sunt cumva contrare părerii autorităților și abia apoi să publice, pentru ca nu cumva ceea ce gândesc să displacă celor care sunt mult mai buni decât ei, de exemplu să-i pună pe gânduri pe istorici precum Michael Maas, Patrick Geary sau Walter Pohl⁶¹. Astfel, cercetarea devine un șir nesfârșit de replicări ale cunoștințelor deja existente, generate de capacitatea de a ajunge la rezultate care să fie pe placul autorităților competente, ceea ce face progresul imposibil: unii dintre cei care reușesc să placă (ceilalți nu contează) vor ajunge și ei autorități, cărora alți cercetători vor trebui să le facă pe plac și așa mai departe.

Respectul reverențios, care exclude orice discuție, apare și în felul în care crede Curta că ar trebui folosite cunoștințele din științele sociale: „Ne stă la dispoziție o enormă cantitate de material, atât arheologic, cât și istoric, care se referă la diferențele etnice din Antichitatea târzie și din Evul Mediu timpuriu. Ținând seama de acest material, propunerea d-lui Niculescu ca arheologii să adopte punctul de vedere al cercetătorilor din științele sociale, care, potrivit opiniei sale, au o cu totul altă perspectivă asupra omenirii, apare ca o invitație de a trece cu vederea întrebările pe care tot domnia sa le ridică cu privire la relevanța științelor sociale pentru trecutul istoric sau la problemele care se pot ivi atunci când folosim pentru studiul Antichității târzii noțiuni și teorii create anume pentru descrierea sau înțelegerea unor fenomene contemporane, precum etnicitatea. Odată ajuns cu mare trudă la capătul hagiului, d-l Niculescu s-a așezat într-o poziție cam incomodă, cu fundul în două luntri”⁶².

Eliminarea atitudinii critice, circumspecte, arată rostul recurgerii la științele sociale. Fie le laudăm, ceea ce este firesc dacă vrem să ne întemeiem autoritatea pe

it is wrong”. Pentru o poziție contrară, vezi Mitroff 1974, mai ales p. 592, unde se află un citat din Boguslaw 1968, p. 59: „The acceptance or rejection of claims entering the list of science is to a large extent a function of who makes the claim”.

⁶⁰ Russell 1946, p. 47.

⁶¹ Vezi Curta 2014a, 922: „îi va pune negreșit pe gânduri pe istorici precum Michael Maas, Patrick Geary sau Walter Pohl”. Ce fel de gânduri aflăm din varianta în limba engleză: „will definitely raise the eyebrows of such scholars as...” (Curta 2014b, p. 305).

⁶² Curta 2014a, p. 925. Acesta este singurul pasaj în care există un argument care să apere felul în care Curta crede că ar trebui folosite științele sociale. El este prezent și în varianta în limba engleză (Curta 2014b, p. 306), din rezumatul căreia aflăm că „Niculescu... remains ambiguous, if not altogether confused about the role of ‘social sciences’ in the archaeology of (medieval) ethnicity”.

ele, fie le criticăm, dar atunci nu le mai putem folosi. Acest mod de a vedea lucrurile este opus celui în care ceea ce nu poate fi criticat este irelevant pentru cunoașterea realității⁶³ și apropiat de ceea ce impun regimurile politice dictatoriale: fie acceptarea discursului lor, fie riscurile asociate cu criticarea lui.

În România, oamenii care au trăit în condițiile dictaturii comuniste au găsit soluția pentru a salva ce li se părea adevărat fără a intra în conflict cu cele spuse de autorități: „zicem ca ei și facem ca noi”. Discursul puterii a fost reprodus ca *bullshit*, în circumstanțele care li s-a părut că impun acest lucru, și au crezut că felul în care gândeau ei va rămâne intact. Așa se întâmplă și cu folosirea decorativă a științelor sociale. Arheologii folosesc ceea ce li se pare autoritar și își păstrează modurile de a gândi.

Există și arheologi din tradiții de cercetare cultural-istorică care vor mai mult decât să aibă grijă de aceeași Mărie pentru care procură o altă pălărie, arheologi care încearcă o confruntare onestă cu ce spun științele sociale. Un bun exemplu este Sebastian Brather, autorul unui volum despre interpretarea fenomenelor etnice din care este mult de învățat⁶⁴.

Pentru o atitudine radical diferită, trebuie însă să ne uităm la ce fac arheologii care au fost educați în departamentele de antropologie generală ale universităților din Statele Unite ale Americii. Un exemplu: Michael E. Smith a postat pe blogul propriu un text în care respinge tot ce a scris Pierre Bourdieu, sugerând că este un fel de *bullshit* și declară că arheologii ar putea și chiar ar trebui să-l ignore. După părerea lui, un alt sociolog, Andrew Abbott, ar merita atenție⁶⁵. Nu cred că are dreptate în ce-l privește pe Bourdieu. Ceea ce a scris este foarte important pentru arheologi și pentru științele sociale în general, iar Abbott nu-l expediază, ci examinează cu atenție tezele sale⁶⁶. Dar Smith face ce ar fi de așteptat de la un cercetător: efortul de a alege din științele sociale ce i se pare că are sens și de a respinge ce i se pare pierdere de timp. Printre scrierile pe care le citează se află una în care este propusă o „Cartă a drepturilor și îndatoririlor intelectuale”, în care figurează, printre altele, datoria cercetătorilor de a nu prezenta ca adevărate idei pe care nu le pot susține cu argumente raționale sau cu fapte⁶⁷.

Nemeti și Curta, care își legitimează pozițiile invocând nume celebre, ar evalua ce a făcut Smith ca fiind o mare greșeală: în timp ce Bourdieu a fost folosit

⁶³ Vezi Popper 1959, p. 316: „In so far as a scientific statement speaks about reality, it must be falsifiable: and in so far as it is not falsifiable, it does not speak about reality”. Așa cum spune autorul, aceasta este o generalizare a unei aserțiuni făcute de Albert Einstein în 1921, pe care Popper o traduce astfel: „In so far as the statements of mathematics speak about reality, they are not certain, and in so far as they are certain, they do not speak about reality”.

⁶⁴ Brather 2004.

⁶⁵ Smith 2011.

⁶⁶ Abbott 2005: „Bourdieu’s and my approaches have much in common. First, they are both concerned with locating actors relative to other actors. ... On the other hand, there are also important differences”.

⁶⁷ Bunge 1995, p. 111: „No academic has the right to present as true ideas that he cannot justify in terms of either reason or experience”. Nu sunt de acord cu multe dintre judecățile de valoare din acest articol.

masiv de arheologi începând din anii '80 și relevanța sa pentru arheologie continuă să fie recunoscută de tot mai multă lume⁶⁸, Abbott este ignorat, Smith fiind pentru mine primul arheolog care se referă la ce a scris⁶⁹. Prin urmare, printre arheologi, respingerea lui Bourdieu este de așteptat să aibă efectul contrar celui scontat de Nemeti și Curta. Aceasta pentru că Smith vrea să elimine din arheologie ce i se pare *bullshit*, nu să contribuie la replicarea lui⁷⁰.

Incursiunile arheologilor pe teritoriile științelor sociale sunt de obicei de scurtă durată și au obiective limitate, chiar și atunci când așteaptă de la ele altceva decât credibilitate. Seamănă cu niște expediții de pradă, nu cu niște călătorii care ar putea să schimbe felul în care vedem lumea. Dacă așteptăm de la științele sociale doar răspunsuri la întrebările noastre, născute deci într-o altă disciplină, ne expunem la riscul de a ignora sau de a nu înțelege tot ceea ce ne-ar putea face să examinăm din alte perspective scopurile noastre.

Necunoașterea contextului disciplinar și local în care au fost produse duce la adaptarea cunoștințelor preluate din științele sociale la ce știau arheologii înainte de a ajunge la ele, această cunoaștere devenind un cadru interpretativ, deci la denaturarea lor. Fără să încerce să afle cu ce scop au fost produse cunoștințele și ce părere au antropologii și sociologii despre ele, arheologii sunt atrași de ceea ce seamănă cu ce cred ei, iar asemenea lucruri nu sunt greu de găsit. Multe publicații confirmă validitatea celor spuse de Andreas Wimmer: „straightforward Herderian essentialism dominates much of ethnic studies”⁷¹. Un exemplu este un articol care afirmă că statul-națiune este forma naturală de organizare socială, publicat de *Social Science Research Network*, la acea vreme asociată cu prestigioasa editură Elsevier⁷².

O consecință firească a acestor incursiuni este că lucrurile centrale rămân așa cum erau. Nimic din ce au produs științele sociale nu are cum afecta ceea ce contează: capacitatea arheologilor de a identifica etnic. Scopul cercetării rămâne același și lucrurile de care suntem siguri, cele pe care ne-am construit carierele profesionale, sunt confirmate de orice am citi. Restul depinde de circumstanțe și se poate schimba odată cu ele. Un bun exemplu de contrast între importanța acordată unei aserțiuni venite din științele sociale și absența efectelor la care ne-am aștepta este faptul că am învățat în anul I de facultate, în 1974, într-un context în care perspectiva cultural-istorică domina toată arheologia care ni se preda, să înțelegem prin cultură un mijloc extrasomatic de adaptare la mediu, definiție pe care Lewis Binford a preluat-o de la un antropolog,

⁶⁸ Vezi, e.g., Veling 2020.

⁶⁹ Deși Abbott este poate cel mai important promotor al unei viziuni sociologice procesuale asupra umanității, el nu este nici măcar menționat într-un articol despre arheologia proceselor (Gosden, Malafouris 2015).

⁷⁰ Smith 2011: „I got tired of grant proposals and articles by archaeologists (students and professionals) in which the authors spend a lot of time waxing poetic about Giddens and Bourdieu, and then go on to describe their research in rather pedestrian terms that ignore the theory entirely”.

⁷¹ Wimmer 2014, p. 838.

⁷² Little 2019.

Leslie White⁷³, și a opus-o felului în care arheologia cultural-istorică din SUA din acea vreme înțelegea această noțiune.

Cu cât avem mai multă încredere în modul nostru de a gândi, în ceea ce știm, cu atât este mai dificil să înțelegem lucruri care să ne facă să progresăm. Din păcate, mulți cercetători sunt siguri că știu tot ce este de știut, împotriva părerii lui Karl Popper, care credea că în cercetare „we never have sufficient reason for the belief that we have attained the truth”⁷⁴. Și a celei a lui Weber, care a afirmat că cercetătorii știu că ceea ce au realizat va fi perimat în 10, 20 sau 50 de ani și că acesta este scopul cercetării⁷⁵.

Prețuirea excesivă a propriilor cunoștințe este deseori asociată cu o ideologie a familiarității ca măsură a excelenței în cercetare, o ideologie care privilegiază cunoașterea imediată, instantanee, deci întemeiată pe ceea ce știm deja, lucruri în funcție de care sunt interpretate cunoștințe care ar trebui să le poată pune în discuție, ceea ce face ca unii cercetători să traducă ce citesc în ce pot să înțeleagă fără niciun efort. De aceea circumspecția celui care călătorește într-o țară străină⁷⁶, ridiculizată de Curta în titlul variantei în limba română a atacului pe care l-a publicat și în textul ambelor variante, este preferabilă iluziei că suntem acasă oriunde am merge.

Pentru Curta, metafora călătoriei într-o țară străină este o încercare ridicolă de a uzurpa poziția lui de lider în materie de analiză a fenomenelor etnice, pentru că nu-și poate imagina că eu scriu ce mi se pare că este adevărat. El oferă doar două adjective, patru semne de exclamare – care exprimă nedumerirea, dacă nu consternarea – și un semn de întrebare, ca argumente împotriva ideii că ar fi bine să înlocuim iluzia familiarității cu disponibilitatea de a constata lucruri surprinzătoare: „Din păcate dezamăgirea îl așteaptă pe cel ce crede că va primi vreo îndrumare din partea apostolului. Ceea ce îi poate oferi d-l Niculescu este doar un sfat evaziv și emoțional: «Dacă dorim să evităm pe viitor să mai reproducem în chip atât de evident trecutul contemporan (!?) în imaginea pe care ne-o facem despre trecutul îndepărtat, atunci va trebui să lăsăm în suspensie chestiunea felului în care reflectăm asupra lui, să lăsăm descoperirile arheologice să ne provoace surprize (!) și să nu le facem să se comporte (!!)

după planurile noastre». Arheologia de bună calitate, potrivit d-lui Niculescu, este aceea în care descoperirile «se comportă» într-un anumit fel care îi ia pe arheologi prin surprindere”⁷⁷.

Departa de a fi un „sfat evaziv și emoțional”, ce am scris repetă un principiu des amintit în scrierile celor interesați de calitatea cercetării. Prima enunțare care-mi este cunoscută îi aparține lui Emile Durkheim și a fost publicată în 1895: „sociologul...

⁷³ Binford 1962, p. 218. Cf. White 1959, p. 8.

⁷⁴ Popper 2002, p. 229.

⁷⁵ Weber 1992, p. 85. Pentru o traducere în engleză, vezi Weber 1946, p. 138.

⁷⁶ Nu este nimic nou aici. Vezi Lowenthal 1985. Titlul acestei cărți este luat din prologul unui roman al lui L.P. Hartley, care începe așa: „The past is a foreign country. They do things differently there” (Hartley 1958, p. 7).

⁷⁷ Curta 2014a, p. 912.

trebuie... pătrunzând în lumea socială, să aibă conștiința intrării în necunoscut... trebuie să fie pregătit să facă descoperiri care îl vor surprinde și deruta”⁷⁸.

Pe Curta însă nu-l poate surprinde nimic, nici din științele sociale, nici din ce oferă descoperirile arheologice, prin urmare nu poate afla de la ele decât că are dreptate. Este o atitudine adecvată pentru un funcționar, care încadrează lucrurile cu care intră în contact în formularele prescrise de legislația în vigoare, nu pentru un cercetător. În notă se referă la „absurditatea ideii, potrivit căreia ar fi trebuit, chipurile, să adopt puncte de vedere contrare propriilor mei idei”⁷⁹. Această remarcă îmi aduce aminte de un student pe care l-am întrebat de ce nu a citit ce i-am recomandat. Mi-a răspuns că nu citește decât lucruri cu care este de acord. Ideile lui Curta despre fenomene etnice și naționalism nu-i aparțin. Ele sunt ce a înțeles din scrierile unor istorici, sociologi și antropologi. Ar fi fost posibil ca asemenea idei să fi înlocuit sau măcar modificat ce știa înainte de a afla de ele, adică lucrurile pe care le-a acceptat anterior ca fiind adevărate. Nici acestea nu sunt ideile sale. Sunt ce a oferit mediul din România în care a crescut și a fost educat, care a impus imaginarea realității sociale ca fiind structurată de existența etniilor și a națiunilor. Așa s-a întâmplat peste tot în lume, începând din secolul al XIX-lea, așa că în prezent aproape toți locuitorii planetei cred că ce li s-a impus este realitatea însăși.

Dacă dorim să înțelegem cum se cuvine ceea ce oferă științele sociale, trebuie să renunțăm la imaginea unui *continuum* științific în care cercetători din discipline și tradiții de cercetare diferite gândesc cam la fel și au reprezentări similare ale realității sociale, imagine care ne face să credem că, fiind istorici și arheologi, știm despre lumea socială cam tot ce este de știut și că ne lipsesc doar câteva concepte și definiții.

Dacă suntem atenți la lucruri care nu pot fi răspunsuri la întrebările noastre, putem afla și dacă ele merită puse. Atitudinea cea mai potrivită este circumspecția, atât în sensul obișnuit, de prudență și neîncredere, cât și în cel sugerat de etimologia cuvântului: este bine să ne uităm nu doar la ce credem că avem nevoie, ci și la ce este împrejur, la contextele imediate și la cele mai cuprinzătoare ale conceptelor sau definițiilor care ni se par utile.

Un bun exemplu este o definiție pe care o putem găsi în introducerea lui Fredrik Barth la *Ethnic Groups and Boundaries*, scrierea probabil cel mai des citată de cei care se ocupă de studierea fenomenelor etnice, definiție preluată de Sian Jones, în cartea ei despre arheologia etnicității⁸⁰, folosită de mulți dintre arheologii care vor să afle ce spun științele sociale despre fenomenele etnice. Barth scrie că, dacă vedem grupurile etnice ca formă de organizare socială, ele sunt definite prin faptul că cei care fac parte din ele cred acest lucru (*self-ascription*) și prin faptul că alții le atribuie

⁷⁸ Durkheim 2002, p. 21. Vezi Barth 2007, p. 15: „we... need to regard every new empirical finding as a provocation, to rethink our assumptions and redesign our models” și Lucas 2023, p. 159: „you can never be quite sure what the earth will reveal as you put your spade or trowel into the ground. Every excavation contains that seed of excitement and anticipation of the unexpected. ...There is an element of truth to that old saying, you will only find what you are looking for”.

⁷⁹ Curta 2014a, p. 912, n. 13.

⁸⁰ Jones 1997, p. 59–60. Cf. Barth 1969, p. 13.

această calitate (*ascription by others*). Nu această reformulare face textul lui atât de important pentru studierea fenomenelor etnice, ci afirmația că doar puține fapte culturale au semnificație etnică, cercetătorii putând afla care sunt acestea doar de la cei care folosesc asemenea simboluri. Această părere nu apare în definiție.

De asemenea, dacă citim doar definiția, nu avem cum să aflăm ceva de importanță crucială pentru cercetarea istorică și arheologică a fenomenelor etnice, ceva de obicei ignorat pentru că sugerează că ar trebui abandonate încercările de a scrie istorii ale popoarelor din trecutul îndepărtat și, ceea ce continuă să fie important, cele mai mult sau mai puțin explicite de a lega aceste istorii de fenomenele naționale curente: „Din această perspectivă (cea a noțiunii de aculturație), faptul că proveniența istorică a oricărui ansamblu cultural este diversă, face posibilă o «etnoistorie» care înregistrează acumulări și schimbări culturale și încearcă să explice de ce anumite lucruri au fost împrumutate. Totuși, care să fie entitatea a cărei continuitate în timp este înfățișată în asemenea studii? În mod paradoxal, ea ar trebui să includă culturi din trecut care ar fi în mod clar excluse din prezent din cauza diferențelor de formă – adică tocmai acele diferențe care sunt utilizate pentru a diferenția sincronice entitățile etnice. Legătura dintre grup etnic și cultură nu este clarificată de această confuzie”⁸¹.

Examinarea conceptelor pe care arheologii le folosesc deja sau doresc să le introducă nu trebuie să se oprească la științele sociale. De exemplu, având în vedere că noțiunea de stil aplicată la fapte de cultură materială provine din istoria artei, merită să vedem ce cred despre ea cercetătorii din această disciplină. Astfel vom putea afla că ea a fost abandonată: „For nearly the whole of the twentieth century, style art history has been the indisputable king of the discipline, but since the revolution of the seventies and eighties the king has been dead”⁸².

Și ce crede Whitney Davis despre asocierea stilurilor cu grupuri și agenți colectivi: „I reject the use of a style, however described, to provide a history – at least, in the kind of „as if” approach in which styles themselves (such as „the Beaker Folk” or „the International Style”) are historical agents. To identify a style is, as I see it, to predict a particular replicatory relationship – namely, that a group of artifacts descend from the same system of production. But nothing is said in advance about what this system of production might have been”⁸³.

Interesul arheologic pentru fenomenele etnice este de cele mai multe ori o consecință a dorinței de a identifica, dorință care nu este discutată și care apare ca

⁸¹ Barth 1969, p. 12 „Since the historical provenance of any assemblage of culture traits is diverse, the viewpoint also gives scope for an ‘ethnohistory’ which chronicles cultural accretion and change, and seeks to explain why certain items were borrowed. However, what is the unit whose continuity in time is depicted in such studies? Paradoxically, it must include cultures in the past which would clearly be excluded in the present because of differences in form – differences of precisely the kind that are diagnostic in synchronic differentiation of ethnic units. The interconnection between ‘ethnic group’ and ‘culture’ is certainly not clarified through this confusion”. Am găsit o citare a acestui pasaj doar în Goudriaan 1988, p. 11.

⁸² Elsner 2003, p. 98.

⁸³ Davis 1996, p. 16.

fiind un lucru firesc. O apropiere de științele sociale mai consistentă decât căutarea de concepte și definiții care să ajute la identificare ar duce la constatarea că cercetările antropologice și sociologice nu-și propun să identifice cine aparține unui „grup etnic”, ci să afle ce anume duce la astfel de identificări și ce consecințe au ele. Altfel spus, o astfel de cercetare încearcă să explice fenomenele etnice, nu să le folosească ca mijloc de a explica acțiunile oamenilor. Identificarea este mai aproape de activitatea poliției decât de cercetare. Este unul dintre efectele impactului spațiului politic asupra arheologiei, care îi face pe cercetători să gândească și să acționeze asemenea celor care populează instituțiile statului. Folosind criterii fixe, arheologii decid cine aparține cărui grup, cine le sunt strămoșii și multe alte lucruri care fac identitatea etnică să pară atributul cel mai cuprinzător, din care este derivat aproape tot ce sunt și ce fac oamenii. Exact așa cum fac politicienii din statele-națiune care promovează astfel de reprezentări.

Caracterul aparte al acestui interes pentru identificarea etnică este pus în lumină dacă ne uităm la relațiile sociale ale arheologilor. Mulți dintre ei își construiesc acum cariere participând la conferințe internaționale și cred că ar respinge cu fermitate ideea că valoarea cercetărilor lor și valoarea lor ca ființe umane pot fi derivate din identitatea lor etnică. Dacă noi nu ne dorim așa ceva, de ce ni se pare că alții pot și trebuie să fie astfel evaluați, iar identificarea celor din trecutul îndepărtat, care nu se pot apăra, rămâne un obiectiv științific foarte important? Asemenea discrepanțe între felul în care cercetătorii se percep pe ei înșiși și felul în care îi percep pe cei pe care-i studiază sunt destul de răspândite. Amintesc aici doar pe cea prezentă frecvent la cei care fac istoria mentalităților. Ei cred că înțelegerea mentalității altora este importantă, dar resping tacit ideea că scrierile lor sunt produsul unei anume mentalități⁸⁴. Un antidot poate fi găsit în ce au scris Bourdieu și Barth: dacă vrem să evaluăm calitatea modului în care înțelegem oamenii, putem folosi ceea ce știm pentru a explica propriile noastre acțiuni⁸⁵. O astfel de testare a definiției lui Weber, așa cum apare ea în traducerea pe care a folosit-o, l-ar face pe Curta să constate că ea nu-i permite să se identifice etnic. Nu cred că a ajuns la convingerea subiectivă că este român observând „similarities of physical type or of customs or both” sau din cauza unor „memories of colonization and migration”.

Se pot învăța multe lucruri importante din științele sociale, importante nu numai pentru studierea fenomenelor etnice, ci și pentru înțelegerea disciplinei pe care o

⁸⁴ Vezi sfatul lui Herwig Wolfram: „Vor allem muß bei der historischen Erforschung der Mentalitäten klar sein, wie es um unsere eigene Mentalität steht. Wir stellen – und das ist ebenso einfach wie wahr – diejenigen Fragen an die Geschichte, die unsere eigenen, oft erst unter Schmerzen und Widersprüchen, geworden sind” (Wolfram 1995, p. 30).

⁸⁵ Bourdieu 1982, p. 8: „une des propriétés les plus fondamentales de la sociologie telle que je la conçois: toutes les propositions que cette science énonce peuvent et doivent s’appliquer au sujet qui fait la science”; Barth 2000, p. 34: „whatever theory we use should obviously also be reflexively applicable to ourselves, including our own anthropological reasoning, if it is to have validity for other fields of human thought.”

practicăm și a întregii realități sociale, dar nu de la orice antropolog sau sociolog; nici măcar de la majoritatea lor.

Unul dintre ele este că realitatea este relațională⁸⁶. Aceasta nu este o afirmare anodină a importanței relațiilor dintre oameni și a celor dintre oameni și obiecte. Este un mod de a gândi care pleacă de la ideea că formele de asociere a oamenilor, precum fenomenele etnice, se constituie ca relații cu ce ne-am obișnuit să vedem ca fiind în afara lor, ca lucruri care afectează doar marginal ceea ce le caracterizează. Căutând în istoria poporului român cât de vechi sunt trăsăturile și simbolurile care-l caracterizează astăzi, precum limba sau tricolorul, constatăm că ele sunt recente și că nu sunt tradiții interne, ci împrumutate din afară. Drapelul național spune că suntem asemenea celorlalte națiuni, pentru că și ele folosesc acest simbol, dar diferiți pentru că avem alte culori; și mai suntem diferiți de ele prin limba pe care o vorbim, prin tradiții proprii etc., dar în același fel, prin limbă, tradiții etc. Acest lucru este valabil pentru toate popoarele, ceea ce face ca studierea fenomenelor etnice în izolare, pornind de la atribuirea de trăsături esențiale, să fie abandonată în favoarea studierii modurilor în care ele se constituie prin relații. Așa cum spunea Barth, „[t]o think of ethnicity in relation to one group and its culture is like trying to clap with one hand”⁸⁷.

Un altul este caracterul procesual al realității sociale. Este un alt fel de a spune că este istorică, dar diferitele sensuri cu care este folosit acest termen ar estompa sensul important aici. Umanitatea nu este făcută din entități stabile și durabile care să poată fi înțelese prin examinarea trăsăturilor lor, așa cum fac în general arheologii, și care să poată fi identificate prin nume. Este făcută din procese care se află în relații variate, râuri de multe feluri în care putem călca de două ori⁸⁸ dacă le dăm un nume: „You can step into the same river twice if you just give it a name. The true essentialists are symbol-mongering humans who assemble differences into singularities – identities and categories – by the selective valuation of co-existing resemblances. Ever-changing reality is a nice place to visit, philosophically, but no one ever lived there”⁸⁹.

⁸⁶ „Le réel est relationnel” (Bourdieu 1994, p. 17). Pentru sociologie, vezi și Emirbayer 1997 și Dépelteau 2018. Pentru arheologie, vezi primele cinci capitole din Alberti, Jones, Pollard 2013, Watts 2013 și Fowler 2113.

⁸⁷ Barth 1994.

⁸⁸ Despre această metaforă a lui Heraclit și despre ideea lui că totul curge, vezi Barnes 1982, p. 49–52.

⁸⁹ Facebook, 30 iunie 2017. Vezi și Sahlins 2002, p. 7: „One of the current arguments against the coherence of cultures and the possibility of doing any kind of systematic ethnography is that, like a certain famous philosophical river, cultures are always changing. Such is the flux that one can never step in the same culture twice. Yet unless identity and consistency were symbolically imposed on social practices, as also on rivers, and not only by anthropologists but by the people, there could be no intelligibility or even sanity, let alone a society. So to paraphrase John Barth, reality is a nice place to visit (philosophically), but no one ever lived there”. Vezi și Wallerstein 2003, p. 457: „there is no way to analyze or even describe the real world without being historical, by which I mean that the context of any given reality is constantly changing, evolving, and that statements of truth are no longer true the moment after they are uttered”. Pentru o sociologie procesuală, vezi Abbott 2016.

Dacă nimeni nu a trăit într-o lume care să nu fie percepută ca fiind alcătuită din entități stabile, cineva s-ar putea întreba la ce să folosească o viziune procesuală. La înțelegerea unor realități din trecut, în care oricum nu putem trăi. Imaginând entități stabile și durabile, așa cum sunt popoarele, încercăm să trăim în prezent, încercăm să fim înțeleși și apreciați de contemporanii noștri care nu sunt arheologi și cred că lumea este împărțită în etnii, explicând multe din câte se întâmplă prin diferențele dintre ele. Nu putem trăi decât în prezent, dar căutarea unei cunoașteri de bună calitate ar trebui să facă acest lucru dificil, pentru că trebuie să facem lumea cu care suntem obișnuiți exotică pentru a o înțelege⁹⁰.

Este surprinzător cât de des istoricii, cei care ar trebui să fie mai sensibili decât alți cercetători la faptul că lucrurile sunt în continuă schimbare, nu se gândesc la istoricitatea realității și folosesc noțiuni anacronice⁹¹. Aceasta îi face mai ușor de înțeles pentru contemporanii care nu sunt istorici; este un mijloc de adaptare la exigențele sociale și politice ale prezentului prin universalizarea lui. Otávio Luiz Vieira Pinto, un istoric care și-a propus să prezinte într-un articol ceea ce poate aduce antropologia culturală pentru istoricii Antichității târzii și Evului Mediu timpuriu, face acest lucru declarând că „[d]istance in time does not alter the epistemological concept of ethnicity, it simply creates different methodological obstacles” și că „the ‘nature’ of ethnicity, that is, communal cohesion, is *ahistorical*”⁹².

În sfârșit, de la unii sociologi și antropologi putem afla cât de importantă este reflexivitatea, înțelegerea ca examinare a modurilor în care facem cercetare. Doar ea ne poate feri, într-o anumită măsură, de pericolul de a reproduce convingerile celor care ne-au educat și lumea din care ei făceau parte. Deci, dacă ne interesează fenomenele etnice, există pericolul de a reproduce reprezentări naționaliste. Dacă vrem să le înțelegem, aceasta nu se va întâmpla printr-o evoluție lină de la cunoașterea obișnuită la cea academică, așteptând de la aceasta din urmă doar precizări și conceptualizări.

Este nevoie de ceea ce Bourdieu numește ruptură epistemică⁹³. Ruptura este dificilă, deoarece ceea ce știm din cunoașterea obișnuită despre fenomenele etnice face parte dintr-un sistem de reprezentări autoritare care ni se par firești pentru că ele au funcții sociale în lumea în care trăim; sunt ceva cu care a trebuit să ne obișnuim. Este cu atât mai dificilă atunci când cunoașterea academică ia drept adevărat ceea ce este firesc.

⁹⁰ Despre antropologie, vezi Engelke 2018, p. 6–7: „One of the discipline’s trademark clichés is that we make the familiar strange and the strange familiar. It is a cliché, but it’s no less true for being so.”

⁹¹ Vezi Bourdieu, Chartier 2015, p. 12: „all the words and concepts that we employ to conceptualize history, are themselves historically constituted; and strangely, historians are actually the most apt to fall into anachronism since, whether to seem modern or to make their work more interesting, or out of negligence, they employ words that are currently used to speak of realities within which these words were not current, or else had a different meaning”.

⁹² Vieira Pinto 2021, p. 114 și 119.

⁹³ Bourdieu, Chamboredon, Passeron 2005, p. vii–viii, 27–49 și p. 125–133.

În ce am citit din ce au scris Nemeti și Curta, ruptura epistemică lipsește. Nemeti prezintă arheologia cultural-istorică și ideile lui Gustaf Kossinna ca și cum ar fi niște lucruri străine, de care oricine se poate desprinde cu ușurință dacă folosește noțiunea de stil emblematic. Detașarea față de tradiția în care a fost educat și în care continuă să lucreze, tradiție care are ca postulat central echivalarea culturilor cu etniile și imaginarea acestor din urmă ca asocieri umane de lungă durată, apare ca fiind firească, fără nevoie de explicații. Această autonomie imaginară este unul dintre factorii care duc la stagnarea ușor de constatat în arheologia de la noi.

Curta, revoltat de faptul că îl includ printre arheologii cu educație cultural-istorică, recurge la o soluție radicală: își falsifică biografia⁹⁴, încercând să demonstreze că acest lucru este imposibil, pentru că el a fost educat ca arheolog în Statele Unite, și mă acuză că mă fac că nu știu acest lucru doar pentru a-i atribui reprezentări naționaliste. Afirmă că educația lui universitară în România este irelevantă, pentru că a fost una de clasicist (dă trimiteri la două titluri publicate în anii 1995 și 1997 pentru a demonstra aceasta). Și adaugă că nu a urmat „nici un fel de studii post-universitare în România”. Cine nu cunoaște realitatea poate crede că a terminat Facultatea de Limbi Clasice – Curta afirmă că a absolvit Universitatea din București, fără să spună ce facultate – și că abia după anul 1993, când a ajuns în Statele Unite, a început să studieze arheologia. Și nu văd de ce nu ar face asta. Curta știe mai bine decât oricine unde și de la cine a învățat arheologia care merită atenție și este greu de imaginat că un cercetător poate produce o narațiune falsă despre propria educație. De fapt, este absolvent al Facultății de Istorie-Filosofie, nu al Facultății de Limbi Clasice, iar între 1990 și 1993 a fost cercetător la institutul nostru și a lucrat în același birou în care am lucrat și eu. La vremea aceea nu existau studii post-universitare de arheologie în România mai consistente decât ucenicia la institut și munca la o teză de doctorat, în cazul lui, o teză cu o temă propusă de Radu Harhoiu și îndrumată de el. În teza sa de doctorat, Curta scrie: „My deepest academic debt is to Radu Harhoiu from the Archaeological Institute in Bucharest, who guided my training as an archaeologist and encouraged me to think historically about artifacts. It is he who gave me the idea of studying the Slavs in the context of the sixth-century Barbaricum and called my attention to parallel developments in the Carpathian basin and the steppes north of the Black Sea”⁹⁵. Teza era terminată sau aproape terminată când a plecat. În perioada care a trecut de la absolvirea facultății până în anul 1994, Curta a publicat șapte articole de arheologie, pe care nu le menționează. La fel de stranie este convingerea lui că în ce scrie cineva care a fost „clasicist” în România și educat ca arheolog în Statele Unite nu pot exista reprezentări naționaliste. Reprezentările naționaliste erau prezente în România în toate formele de învățământ, începând cu școala primară, și în toate facultățile de limbi clasice. La fel și în Statele Unite, și atunci, și acum.

⁹⁴ Curta 2014a, p. 913. Despre această ficțiune, vezi Niculescu 2016, p. 208–209.

⁹⁵ Curta 1998, p. ii. Radu Harhoiu nu este menționat în articolul publicat în 2014. Despre relevanța educației arheologice primite în România, vezi și Curta 2001, p. 2: „Field work in Sighișoara (1985) and Târgșor (1986–8) greatly contributed to the stance taken in this book”.

Ignorarea consecințelor pe care le are educația noastră asupra felului în care gândim ne împiedică să ne dezvoltăm, să schimbăm ceea ce este de schimbat. Delimitarea de naționalism și de arheologia cultural-istorică, ca și cum ar fi vorba de ocară⁹⁶, denotă o falsă distanțare și necunoașterea realității. Reprezentările naționaliste sunt foarte răspândite peste tot în lume și sunt apărute de sociologi și de istorici, din păcate mai rar decât ar fi de dorit. Iar arheologia cultural-istorică este forma cea mai răspândită de practicare a arheologiei și este foarte prezentă chiar și în Statele Unite ale Americii⁹⁷ (mai rar în departamentele de antropologie). Simplul fapt că unii arheologi au avut altă educație nu-i face neapărat mai buni. Cercetările multora dintre arheologii postprocesuali mi se par mai puțin importante decât cele făcute de pe poziții cultural-istorice de arheologi precum Max Martin, Kazimierz Godłowski sau Volker Bierbrauer.

Este necesară o discuție cu o participare cât mai largă despre fenomenele etnice și abandonarea ideii, destul de răspândite și la noi și în alte tradiții de cercetare arheologică, că oferta științelor sociale poate fi sintetizată de un singur arheolog, care să fie urmat de cei care nu au de ce să mai facă vreun efort. Trebuie mers la surse, la ce au scris antropologii și sociologii, la felul în care își fac cercetările și la evaluarea acestora în disciplinele respective. Dacă vrem să aflăm cât de bine i-am înțeles, cele mai pertinente răspunsuri le putem primi de la ei. Și discuțiile dintre arheologi sunt utile, cu condiția ca ele să nu fie inspirate doar de dorința de a fi „cel mai tare din parcare”.

Este o muncă imensă care are nevoie de un efort colectiv constant și cuprinzător, nu limitat la ce credem că avem nevoie, efort cu atât mai dificil cu cât învățământul arheologic, făcut exclusiv în facultăți de istorie, este deficitar. Șansele de reușită ar crește dacă am porni nu de la cunoștințele noastre despre fenomenele etnice, fie că este vorba despre certitudinile din cunoașterea obișnuită sau despre ce am înțeles din științele sociale, ci, așa cum spunea Virginia Woolf⁹⁸, de la cum am ajuns să credem că ce știm chiar așa este.

⁹⁶ Curta 2014, p. 917: „afirmația d-lui Niculescu referitoare la așa-zisa mea convertire la idei despre etnicitate mai lipsite de tonalități naționaliste este pur și simplu ridicolă” și n. 23: „Convertirea presupune că așa fi avut la un moment dat idei cu adevărat naționaliste despre etnicitate. Întrucât nu există nimic în niciuna din lucrările mele care să justifice o asemenea presupunere, încercarea d-lui Niculescu de a mă mânji cu noroi e cu atât mai jalnică, cu cât e mai sortită eșecului”.

⁹⁷ Webster 2008, p. 20: „Much of archaeology as it is practiced today operates within a culture-historical framework. A perusal of major syntheses of European and American prehistories reveals the continued usefulness of organizing concepts like archaeological culture, culture area, phase, tradition, and horizon”. Vezi și Feinman, Neitzel 2020, p. 1: „North American archaeologists must reconsider their implicit adherence to the culture history paradigm”.

⁹⁸ Woolf 1929, p. 8: „...when a subject is highly controversial ... one cannot hope to tell the truth. One can only show how one came to hold whatever opinion one does hold. One can only give one's audience the chance of drawing their own conclusions as they observe the limitations, the prejudices, the idiosyncrasies of the speaker”.

BIBLIOGRAFIE

- Abbott 2005 A. Abbott, *Ecologies and fields*, 2005. Text inedit (<http://home.uchicago.edu/~aabbott/Papers/BOURD.pdf>; accesat pe 18 august 2024).
- Abbott 2010 A. Abbott, *Varieties of ignorance*, *The American Sociologist* 41, 2, 2010, p. 174–189.
- Abbott 2016 A. Abbott, *Processual sociology*, Chicago, 2016.
- Alberti, Jones, Pollard 2013 B. Alberti, A.M. Jones, J. Pollard (eds.), *Archaeology after interpretation. Returning materials to archaeological theory*, Walnut Creek, 2013.
- Bader 1995 V.M. Bader, *Ethnische Identität und ethnische Kultur. Grenzen des Konstruktivismus und der Manipulation*, *Forschungsjournal. Neue Soziale Bewegungen* 8, 1, 1995, p. 32–45.
- Banton 2007 M. Banton, *Max Weber on 'ethnic communities'. A critique*, *Nations and Nationalism* 13, 1, 2007, p. 19–35.
- Banton 2014 M. Banton, *Updating Max Weber on the racial, the ethnic, and the national*, *Journal of Classical Sociology* 14, 4, 2014, p. 325–340.
- Barnes 1982 J. Barnes, *The presocratic philosophers*, ediție revăzută, Londra, 1982. Prima ediție a fost publicată în 1979.
- Barth 1969 F. Barth, *Introduction*, în F. Barth (ed.), *Ethnic groups and boundaries. The social organisation of culture difference*, Bergen, 1969, p. 9–38.
- Barth 1994 F. Barth, *Ethnicity and the concept of culture*. Marrett Lecture Held at Exeter College, Oxford, on April 29, 1994 (<http://data.fas.harvard.edu/cfia/pnsocs/DOCS/s95barth.htm>; accesat pe 18 aprilie 2001; link-ul nu mai este valid)
- Barth 2000 F. Barth, *Boundaries and connections*, în A.P. Cohen (ed.), *Signifying identities. Anthropological perspectives on boundaries and contested values*, Londra, 2000, p. 17–36.
- Barth 2007 F. Barth, *Overview. Sixty years in anthropology*, *Annual Review of Anthropology* 36, 2007, p. 1–16.
- Berger 2019 S. Berger, *National histories and the promotion of nationalism in historiography – the pitfalls of 'methodological nationalism'*, în S. Berger și E. Storm (eds.), *Writing the history of nationalism*, Londra, p. 19–40.
- Bierbrauer 1999 V. Bierbrauer, *Die ethnische Interpretation der Sântana de Mureș-Černjachov-Kultur*, în G. Gomolka-Fuchs (ed.), *Die Sântana de Mureș-Černjachov-Kultur. Akten des Internationalen Kolloquiums in Caputh vom 20. bis 24. Oktober 1995*, Bonn, 1999, p. 211–238.
- Bierbrauer 2004 V. Bierbrauer, *Zur ethnischen Interpretation in der frühgeschichtlichen Archäologie*, în W. Pohl (ed.), *Die Suche nach den Ursprüngen. Von der Bedeutung des frühen Mittelalters*, Viena, 2004, p. 45–84.
- Binford 1962 L.R. Binford, *Archaeology as anthropology*, *American Antiquity* 28, 2, 1962, p. 217–225.
- Binford 1968 L.R. Binford, *Some comments on historical versus processual archaeology*, *Southwestern Journal of Anthropology* 24, 3, 1968, p. 267–275.
- Blackwell 2023 A. Blackwell, *Oops! We automated bullshit. ChatGPT is a bullshit generator. To understand AI, we should think harder about bullshit*

- (<https://www.cst.cam.ac.uk/blog/afb21/oops-we-automated-bullshit>; 9 noiembrie 2023; accesat pe 17 august 2024).
- Boatcă 2013 M. Boatcă, „From the standpoint of Germanism”. *A postcolonial critique of Weber’s theory of race and ethnicity*, *Political Power and Social Theory* 24, 2013, p. 55–80.
- Boguslaw 1968 R. Boguslaw, *Values in the research society*, în E. Glatt, M.W. Shelly (eds.), *The research society*, New York, 1968, p. 51–66.
- Bourdieu 1982 P. Bourdieu, *Leçon sur la leçon*, Paris, 1982.
- Bourdieu 1994 P. Bourdieu, *Raisons pratiques. Sur la théorie de l’action*, Paris, 1994.
- Bourdieu, Passeron 1963 P. Bourdieu, J.-C. Passeron, *Sociologues des mythologies et mythologies des sociologues*, *Les Temps Modernes* 211, 1963, p. 998–1021.
- Bourdieu, Chamboredon, Passeron 2005 P. Bourdieu, J.-C. Chamboredon, J.-C. Passeron, *Le métier de sociologue: préalables épistémologiques*, ediția a 5-a, Berlin, 2005. Prima ediție a apărut în 1968.
- Bourdieu, Chartier 2015 P. Bourdieu, R. Chartier, *The sociologist and the historian*, traducere de David Fernbach, Londra, 2015. Prima ediție în limba franceză a apărut în 2010.
- Brather 2000 S. Brather, *Ethnische Identitäten als Konstrukte der frühgeschichtlichen Archäologie*, *Germania* 78, 2000, p. 139–177.
- Brather 2004 S. Brather, *Ethnische Interpretationen in der frühgeschichtlichen Archäologie. Geschichte, Grundlagen und Alternativen*, Berlin, 2004.
- Brubaker 2002 R. Brubaker, *Ethnicity without groups*, *European Journal of Sociology* 43, 2, 2002, p. 163–189.
- Bunge 1995 M. Bunge, *In praise of intolerance to charlatanism in academia*, *Annals of the New York Academy of Sciences* 775, 1995, p. 96–115.
- Büttemeyer 2005 W. Büttemeyer, *Popper on definitions. To Michael Sukale*, *Journal for General Philosophy of Science*, 36, 1, 2005, p. 15–28.
- Charles 2000 D. Charles, *Aristotle on meaning and essence*, Oxford, 2000.
- Clark 1939 G. Clark, *Archaeology and society*, Londra, 1939.
- Clarke 2014 D. Clarke, *Analytical archaeology*, Londra, 2014. Retipărire a ediției a 2-a, ediție revizuită de Bob Chapman și publicată în 1978. Prima ediție a fost publicată în 1968.
- Conkey 2007 M. Conkey, *Questioning theory. Is there a gender of theory in archaeology?*, *Journal of Archaeological Method and Theory* 14, 3, 2007, p. 285–310.
- Curta 1998 F. Curta, *Making an early medieval ethnies. The case of the early Slavs (sixth to seventh century A.D.)*, Teză de doctorat la Western Michigan University, 1998.
- Curta 2001 F. Curta, *The making of the Slavs. History and archaeology of the Lower Danube region, ca. 500–700*, Cambridge, 2001.
- Curta 2007 F. Curta, *Some remarks on ethnicity in medieval archaeology*, *Early Medieval Europe* 15, 2, 2007, p. 159–182.
- Curta 2011 F. Curta, *Medieval archaeology and ethnicity: where are we?*, *History Compass* 9, 7, 2011, p. 537–548.
- Curta 2014a F. Curta, *Un hagialăc șovăielnic prin tărâmul unor cunoștințe străine: d-l Niculescu, struțul și arheologia cultural-istorică*, *Istros* 20, 2014, p. 907–925.

- Curta 2014b F. Curta, “An (sic) hesitating journey through foreign knowledge”. *Niculescu, the ostrich and culture history*, ArhMold 37, 2014, p. 299–306. „An” a fost adăugat de autor la textul meu.
- Curta 2021 F. Curta, *Ethnicity, archaeology and nationalism: remarks on the current state of research*, AUA-SH 25, 1, 2021, p. 227–242.
- Davis 1996 W. Davis, *Replications. Archaeology, art history, psychoanalysis*, University Park, 1996.
- Dépelteau 2018 F. Dépelteau, *The Palgrave handbook of relational sociology*, Cham, 2018.
- Durkheim 2002 É. Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, traducere de Dan Lungu, Iași, 2002. Prima ediție în limba franceză a apărut în 1895.
- Elsner 2003 J. Elsner, *Style*, în R. Nelson, R. Schiff (eds.), *Critical terms for art history*, Chicago, 2003, p. 98–109.
- Emirbayer 1997 M. Emirbayer, *Manifesto for a relational sociology*, *American Journal of Sociology* 103, 2, 1997, p. 281–317.
- Engelke 2018 M. Engelke, *How to think like an anthropologist*, Princeton, 2018.
- Feinman, Neitzel 2020 G.M. Feinman, J.E. Neitzel, *Excising culture history from contemporary archaeology*, *Journal of Anthropological Archaeology* 60, 2020 (<https://doi.org/10.1016/j.jaa.2020.101230>; accesat pe 17 august 2024).
- Feynman 2015 R. Feynman, *The quotable Feynman*. Volum editat de M. Feynman. Princeton, 2015.
- Fortier 1994 A.-M. Fortier, *Ethnicity*, Paragraph 17, 1994, p. 213–223.
- Fowler 2013 Chr. Fowler, *The emergent past. A relational realist archaeology of Early Bronze Age mortuary practices*, Oxford, 2013.
- Frankfurt 2005 H. Frankfurt, *On bullshit*, Princeton, 2005. Textul a fost publicat inițial în *Raritan Quarterly Review* 6, 2, 1986. p. 81–100.
- Geertz 1995 C. Geertz, *After the fact. Two countries, four decades, one anthropologist*. Cambridge MA, 1995.
- Gildhoff f.d. Chr. Gildhoff, *Ernst Wahle, Prähistorie und Politik* (<https://www.propylaeum.de/en/themen/wahle/praehistorie>; accesat pe 17 august 2024)
- Glick Schiller 2008 N. Glick Schiller, *Beyond methodological ethnicity: local and transnational pathways of immigrant incorporation*, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 2/08, Malmö, 2008.
- Goudriaan 1988 K. Goudriaan, *Ethnicity in Ptolemaic Egypt*, 1988.
- Gosden, Malafouris 2015 Chr. Gosden, L. Malafouris, *Process archaeology (P-Arch)*, *World Archaeology* 47, 5, 2015, p. 701–717.
- Hakelberg 2001 D. Hakelberg, *Deutsche Vorgeschichte als Geschichtswissenschaft – Der Heidelberger Extraordinarius Ernst Wahle im Kontext seiner Zeit*, în H. Steuer (ed.), *Eine hervorragend nationale Wissenschaft. Deutsche Prähistoriker zwischen 1900 und 1995*, Berlin, 2001, p. 199–310.
- Hale 2021 B. Hale, *Essence and definition by abstraction*, *Synthese* 198, Suppl. 8, p. S2001–S2017.
- Hartley 1958 L.P. Hartley, *The go-between*, Londra, 1958. Romanul a fost publicat pentru prima oară în 1953.

- Härke 1991 H. Härke, *All quiet on the Western front? Paradigms, methods and approaches in West German archaeology*, în I. Hodder (ed.), *Archaeological theory in Europe*, Londra, 1991, p. 187–222.
- Härke 2022 H. Härke, recenzie la F. Curta, *The long sixth century in Europe*, Leiden & Boston: Brill, 2021, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 70 (1–2), 2022, p. 207–209.
- Hempel 1965 C. Hempel, *Aspects of scientific explanation and other essays in the philosophy of science*, New York, 1965.
- Hodder 1977 I. Hodder, *The distribution of material culture items in the Baringo district, Western Kenya*, *Man* 12, 2, 1977, p. 239–269.
- Hodder 1982a I. Hodder, *Symbolic and structural archaeology*, Cambridge, 1982.
- Hodder 1982b I. Hodder, *Symbols in action*, Cambridge, 1982.
- Hodder 1986 I. Hodder, *Reading the past. Current approaches to interpretation in archaeology*, Cambridge, 1986.
- Hodder 1990 I. Hodder, *Style as historical quality*, în M.W. Conkey, Chr.A. Hastorf (eds.), *The uses of style in archaeology*, Cambridge, 1990, p. 44–51.
- Hodder, Hutson 2003 I. Hodder, S. Hutson, *Reading the past. Current approaches to interpretation in archaeology*, ediția a 3-a, Cambridge, 2003.
- Jakoubek 2019 M. Jakoubek, *A “hollow” legacy of Ethnic Groups and Boundaries A critique of the reading and quoting “Barth 1969”*, în Th.H. Eriksen, M. Jakoubek (eds.), *Ethnic Groups and Boundaries today. A legacy of fifty years*, Londra, 2019, p. 169–186.
- Jones 1997 S. Jones, *The archaeology of ethnicity. Constructing identities in the past and present*, Londra, 1997.
- Little 2019 G. Little, *The Western way. The nation-state as the natural social unit of human civilization*, *Political Anthropology Journal* 4, 2019 (doi: 10.2139/ssrn.3312380; accesat pe 4 februarie 2022).
- Lowenthal 1985 D. Lowenthal, *The past is a foreign country*, Cambridge, 1985.
- Lucas 2023 G. Lucas, *Archaeological situations. Archaeological theory from the inside out*, Londra, 2023.
- Lucas, Witmore 2022 G. Lucas, Chr. Witmore, *Paradigm lost. What is a commitment to theory in contemporary archaeology?*, *Norwegian Archaeological Review* 55, 1, 2022, p. 64–77.
- Martins 1974 H. Martins, *Time and theory in sociology*, în John Rex (ed.), *Approaches to sociology. An introduction to major trends in British sociology*, Londra, 1974, p. 246–294.
- Merton 1973 R.K. Merton, *The normative structure of science*, în R.K. Merton, *The Sociology of science. Theoretical and empirical investigations*, volum editat de Norman W. Storer, Chicago, 1973, p. 267–278. Publicat inițial cu titlul *Science and technology in a democratic order*, *Journal of Legal and Political Sociology* 1, 1942, p. 115–126.
- Mitroff 1974 I.I. Mitroff, *Norms and counter-norms in a select group of the Apollo moon scientists. A case study of the ambivalence of scientists*, *American Sociological Review* 39, 4, 1974, p. 579–595.
- Mommsen 2005 W. Mommsen, *Max Weber’s “Grand Sociology”: The origins and composition of *Wirtschaft und Gesellschaft*. *Soziologie**, în C. Camic, Ph.S. Gorski, D.M. Trubek (eds.), *Max Weber’s Economy and Society. A critical companion*, Stanford, 2005, p. 70–97.

- Nemeti 2019 S. Nemeti, *The indigenous population of Roman Dacia. Archaeological sources*, în S. Nemeti, D. Dana (eds.), *The Dacians in the Roman Empire. Provincial constructions*, Cluj-Napoca, 2019, p. 351–394.
- Niculescu 2002 G.A. Niculescu, *Nationalism and the representation of society in Romanian archaeology*, în *Nation and national ideology: past, present and prospects. Proceedings of the international symposium held at the New Europe College, Bucharest April 6–7, 2001*, București, 2002, p. 209–234.
- Niculescu 2011 G.A. Niculescu, *Culture-historical archaeology and the production of knowledge on ethnic phenomena*, *Dacia N.S.* 55, 2011, p. 5–24.
- Niculescu 2016 G.A. Niculescu, *On Florin Curta's attack*, *Dacia N.S.* 60, 2016, p. 307–327.
- Niculescu 2021 G.A. Niculescu, *Genetics and archaeology. How interdisciplinary practices lead to the racialization of ancestry*, *SCIIVA* 72, 1–4, 2021, p. 75–108.
- Niculescu 2023 G.A. Niculescu, *The persistence of methodological nationalism in archaeological research on ethnic phenomena*, CAS Sofia Working Paper Series 14/2, Sofia, 2023.
- Niklasson 2016 E. Niklasson, *Funding matters. Archaeology and the political economy of the past in the EU*, teză de doctorat, Stockholm, 2016.
- Popper 1959 K. Popper, *The logic of scientific discovery*, Londra, 1959. Ediție republicată în 2002. Prima ediție în limba germană a fost publicată în 1935.
- Popper 2002 K. Popper, *The open society and its enemies*, Londra, 2002. Prima ediție a fost publicată în 1945.
- Raport 2020 ***, *Raport asupra activității CNCS în perioada martie – decembrie 2020* (<https://www.cncs-nrc.ro/wp-content/uploads/2021/02/Raport-CNCS-2020.pdf>; accesat pe 17 august 2024).
- Raum 1995 J.W. Raum, *Reflections on M. Weber's thoughts concerning ethnic groups*, *ZfE* 120, 1, 1995, p. 73–87.
- Russell 1946 B. Russell, *History of Western philosophy*, Londra, 1946.
- Sahlins 2002 M. Sahlins, *Waiting for Foucault, still*, ediția a 4-a, Chicago, 2002. Prima ediție a fost publicată în 1993.
- Sahlins 2008 M. Sahlins, *The Western illusion of human nature. With reflections on the long history of hierarchy, equality and the sublimation of anarchy in the West, and comparative notes on other conceptions of human condition*, Chicago, 2008.
- Shanks 1992 M. Shanks, *Experiencing the past. On the character of archaeology*, Londra, 1992.
- Shanks, Tilley 1987 M. Shanks, Chr. Tilley, *Social theory and archaeology*, Cambridge, 1987.
- Smith 2011 M.E. Smith, *Problems with Bourdieu? We can help! Call now*, Publishing Archaeology, 20 decembrie 2011 (<http://publishingarchaeology.blogspot.com/2011/12/problems-with-bourdieu-we-can-help-call.html>; accesat pe 17 august 2024).
- Veling 2020 A. Veling, *Archäologie der Praktiken*, *Germania* 97, 1–2, 2019 [2020], p. 131–170.
- Vieira Pinto 2021 O.L. Vieira Pinto, *What can cultural anthropology do for medievalists? A methodological discussion of ethnicity applied to late antique and early*

- medieval history, în M. Friedrich și J.M. Harland (eds.), *Interrogating the 'Germanic'. A category and its use in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, Berlin, 2021, p. 111–125.
- Wallerstein 2003 I. Wallerstein, *Anthropology, sociology, and other dubious disciplines*, *Current Anthropology* 44, 4, 2004, p. 453–465.
- Watts 2013 Chr. Watts (ed.), *Relational archaeologies: humans, animals, things*, Londra, 2013.
- Weber 1922 M. Weber, *Grundriss der Sozialökonomik. III. Abteilung, Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen, 1922.
- Weber 1946 M. Weber, *From Max Weber: Essays in Sociology*, volum editat și tradus de H.H. Geerth și C.W. Mills, New York, 1946.
- Weber 1956 M. Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, ediția a 4-a, Tübingen, 1956.
- Weber 1978 M. Weber, *Economy and Society. An outline of interpretive sociology*, două volume editate de G. Roth și C. Wittich și traduse de E. Fischoff și alții, Berkeley, 1978.
- Weber 1992 M. Weber, *Wissenschaft als Beruf 1917/1919. Politik als Beruf 1919*, volum editat de W. Mommsen și W. Schluchter în colaborare cu B. Morgenbrod, Tübingen, 1992.
- White 1959 L. White, *The concept of culture*, *American Anthropologist* 61, 2, 1959, p. 227–251.
- Webster 2008 G.S. Webster, *Culture history: a culture-historical approach*, în R.A. Bentley, H.D.G Maschner, C. Chippindale (eds.), *Handbook of archaeological theories*, Lanham, 2008, p. 11–27.
- Wickham 1981 C. Wickham, *Early Medieval Italy. Central power and local society 400–1000*, Londra, 1981.
- Wiessner 1983 P. Wiessner, *Style and social information in Kalahari San projectile points*, *American Antiquity* 48, 2, 1983, p. 253–276.
- Wimmer 2014 A. Wimmer, *Ethnic boundary making as strategic action. Reply to my critics*, *Ethnic and Racial Studies* 37, 5, 2014, p. 834–842.
- Wimmer, Glick Schiller 2002 A. Wimmer, N. Glick Schiller, *Methodological nationalism and the study of migration*, *European Journal of Sociology* 43, 2, 2002, p. 217–240.
- Wittgenstein 1998 L. Wittgenstein, *Culture and value. A selection from posthumous remains*. Volum editat de G.H. von Wright în colaborare cu H. Nyman. Text revizuit de A. Pichler și tradus de P. Winch, Oxford, 1998.
- Wolfram 1995 H. Wolfram, *Grenzen, Räume, Mentalitäten*, Viena, 1995.
- Woolf 1929 V. Woolf, *A room of one's own*, Londra, 1929.

CERTITUDES AND THINGS THAT ARE NOT EVEN FALSE:
THE PERSISTENCE OF NATIONALIST REPRESENTATIONS IN
ARCHAEOLOGICAL RESEARCH

ABSTRACT

Archaeologists who think they can understand ethnic phenomena without using the social sciences rely on common knowledge certitudes, dominated by nationalist representations, which persist even in the thinking of those who try to find out what anthropologists and sociologists know about these phenomena, because they pay attention only to what they believe they need, i.e. definitions or concepts.

This drastically reduces the impact of the social sciences on archaeological research, which is absent when those definitions and concepts, which are not even false, are used only to increase the authority of the researchers. Investigations made with such goals cannot lead to an understanding that can situate ethnic phenomena in research contexts very different from those of most archaeologists, in which social reality can be seen as relational and processual, not made of durable entities defined by essential traits.

Keywords: ethnic phenomena, culture-historical archaeology, common knowledge, bullshit, reflexivity, epistemic break